

ČASOPIS ZA ZAŠTITU LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJA JEDNAKOSTI

ZAŠTITA JEDNAKOSTI

BROJ 3-4 | JUN/JUL 2022.

BESPLATAN PRIMJERAK

PODIZANJE NIVOVA
SVIJEŠTI O PITANJIMA
INVALIDITETA

RAVNOPRAVNO
UŽIVANJE
SVIH LJUDSKIH
PRAVA I SLOBODA

strane 4-5

EVROPSKI
PARLAMENT I
STATUS LICA SA
INVALIDITETOME

UVESTI
JEDINSTVENU
DEFINICIJU
INVALIDITETA

strane 6-7

INKLUZIVNO
OBRAZOVANJE

PREVAZILAŽENJE
RAZLIKA

strane 8-11

LJUDSKA PRAVA
ZASNOVANA NA POLITICI
INVALIDNOSTI

SAMOSTALAN ŽIVOT
IMA SVOJE IZAZOVE

strane 12-15

O ČASOPISU

Časopis „**Zaštita jednakosti**“ objavljuje i uređuje **NVO Identitet** u partnerstvu sa **Udruženjem sportskih novinara Crne Gore** i namijenjen je za potrebe projekta "Dostojanstvo različitosti" podržanog od **Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava** u 2021. godini u oblasti ZAŠTITA LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJA JEDNAKOSTI.

Redakciju časopisa čini projektnim uz participaciju ciljne grupe.

SJEDIŠTE REDAKCIJE

Cetinjski put I-3/5, 81000 Podgorica
www.identitetcentar.com | identitetcentar@yahoo.com
tel: +382 67 614 095

UVODNIK

Uvažne čitateljke i čitaoci,

Pred vama je časopis „Zaštita jednakosti“ koji će biti vaše ogledalo odgovornosti i zaštite lica sa invaliditetom od svakog oblika diskriminacije.

Časopis je podstaknut potrebom za kontinuirano zalaganje za prava lica sa invaliditetom. Sadržaj časopisa ima fokus na poštovanje ljudskih prava i dostojanstva lica sa invaliditetom, uz omogućavanje potpune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima u svim oblastima društvenog života.

Važno nam je da uspostavimo podizanje nivoa svijesti i znanja javnosti o značaju uvažavanja prava lica sa invaliditetom i da učestvujemo u procesu efektivne pravne zaštite od diskriminacije po bilo kom osnovu.

Sadržaji na ovim stranicama će imati zadatak komunikacije sa vama, insistirajući na novim modalitetima prevazilaženja izazova, u duhu ravnopravnosti i demokratskih principa zajednice.

Nedopustivo je pravljenje razlike, isključivanje ili ograničavanje po osnovu invalidnosti!

Zato je od značaja svaki doprinos koji se odnosi na zaštitu dostojanstva ličnosti, obezbjeđivanje jednakog pristupa objektima i površinama u javnoj upotrebi, informacijama i komunikacijama, javnom prevozu, jednake dostupnosti roba i usluga, jednakog položaja u postupcima pred organima javne vlasti, zdravstvene zaštite i pristupa pomagalicama, socijalne zaštite, zaštite privatnosti, uključujući tu i lična prava, zatim obezbjeđivanje vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, zaštitu prava u sferi rada, zapošljavanja i rehabilitacije, obezbjeđivanje ravnopravnog učešća u političkom i javnom životu zajednice i zaštitu interesa lica sa invaliditetom u razvoju kulture i učešću u sportskim i rekreativnim aktivnostima.

Hvala vam što čitate ove redove i što svojim interesovanjem i odgovornim djelovanjem održavate plamen zaštite jednakosti, što ste dio promjena za dobrobit društva.

Redakcija časopisa

PODIZANJE NIVOVA SVIJEŠTI O PITANJIMA INVALIDITETA

Ravnopravno uživljanje svih ljudskih prava i sloboda

“Socijalni model” prepoznaje da je isključenje osobe sa invaliditetom iz društva rezultat barijere ili smetnje sposobnosti pojedinca da u potpunosti učestvuje, a ne rezultat inherentne nesposobnosti pojedinca da učestvuje u društvu

Prava osoba sa invaliditetom imaju svrhu da promoviše, štiti i osiguraju puno i ravnopravno uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda od strane svih osoba sa invaliditetom i da promovišu poštovanje njihovog ugroženog dostojanstva. Ova prava se odnose na sve osobe sa invaliditetom koje imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja koja u sadejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće ovih osoba u društvu na osnovu jednakosti sa drugima. Ova prava su novina jer označava promjenu paradigme – jer od osoba sa invaliditetom kao „objekata” liječenja, zaštite i dobročinstva (medicinski model) prelazi na koncept poštovanja prava; pa se osobe sa invaliditetom smatraju subjektima prava, a invaliditet socijalnim konceptom, a ne ličnom karakteristikom.[2] U tom smislu Države potpisnice Konvencije pravima osoba sa invaliditetom saglasile su se da svako ljudsko biće ima urođeno pravo na život i da će preduzeti sve potrebne mjere kako bi osigurale da osobe sa invalidi-

Ako osoba sa invaliditetom ne može pristupiti zdravstvenoj ambulanti zbog svoje smetnje u kretanju, nije problem njegova/njena nemogućnost hodanja, već nedostatak pristupa klinici, koji je npr. na ovoj slici rešen elevatorom.

tetom uživaju ovo pravo na jednakim osnovama sa drugima, uključujući zaštitu i bezbjednost osoba sa invaliditetom i u situacijama rizika, koji uključuju

oružane sukobe, vanredne humanitarne krizne situacije i prirodne katastrofe.

Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (akronim CRPD) ne daje definiciju invaliditeta, već umjesto toga pruža širok opis koji treba da bude široko inkluzivan.

CRPD propisuje u članu 1 da „osobe sa invaliditetom” obuhvataju „one koji imaju dugotrajna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja koja u interakciji sa različitim preprekama mogu ometati njihovo puno i efektivno učešće u društvu na ravnopravnoj osnovi sa drugima”. Ovaj opis invaliditeta pomjera fokus na društvene i ekološke barijere koje ometaju učešće pojedinca u društvu, a ne na oštećenja pojedinca.[4]

Ovaj pristup invalidnosti naziva se “socijalni model” invaliditeta. “Socijalni model” prepoznaje da je isključenje osobe sa invaliditetom iz društva rezultat barijere ili smetnje sposobnosti pojedinca da u potpunosti učestvuje, a ne rezultat inherentne nesposobnosti pojedinca da učestvuje u društvu. Na primer, ako osoba ne može pristupiti zdravstvenoj

ambulanti zbog svoje smetnje u kretanju, nije problem njegova/njena nemogućnost hodanja, već nedostatak pristupa klinici.

Globalna prevalencija invaliditeta

Osobe sa invaliditetom čine značajan dio populacije širom svijeta, ali su i dalje jedna od najmarginalizovanijih i najranjivijih populacija. Teško je dobiti tačne podatke o broju osoba sa invaliditetom širom svijeta jer se pristupi mjerenju invaliditeta razlikuju od zemlje do zemlje i u skladu sa svrhom i primjenom podataka.

Međutim, Svetska zdravstvena anketa – istraživanje domaćinstava licem u lice provedeno 2002. do 2004. u 59 zemalja – procjenjuje da je oko 650 miliona odraslih osoba imalo invaliditet, pri čemu je oko 92 miliona tih odraslih osoba imalo vrlo značajne invaliditete.]

Istraživanje je takođe pokazalo da je pojava invaliditeta veća u zemljama sa niskim prihodima gdje oko 18% stanovništva ima invaliditet, u poređenju sa zemljama sa visokim prihodima u kojima oko 11,8% stanovništva ima invaliditet.

Osnovna načela prava osoba sa invaliditetom

Poštovanje ugroženog dostojanstva, individualne autonomije osoba sa invaliditetom, uključujući njihovo pravo da donose odluke o sopstvenim životima i samostalnosti tih osoba; Nediskriminacija; Puno i efektivno učešće i uključenost u sve sfere društvenog života; Poštovanje različitosti i prihvatanje osoba sa invaliditetom kao dijela ljudske vrste i raznovrsnosti ljudskog roda; Jednakost mogućnosti; Pristupačnost; Jednakost muškaraca i žena; Poštovanje razvijajućih kapaciteta dece sa invaliditetom i poštovanje prava te dece da očuvaju sopstveni identitet.

Podizanje nivoa svesti o pitanjima invaliditeta

U cilju podizanje nivoa svijesti o pitanjima invalidnosti sve države potpisnice Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom preduzele su sledeće odgovarajuće efektivne mere: Podizanja nivoa svijesti o osobama sa invaliditetom u cijelom

Definicije

Diskriminacija po osnovu invalidnosti - znači svako pravljenje razlike, isključivanje ili ograničavanje po osnovu invalidnosti čiji cilj ili posljedica jeste ograničavanje ili poništavanje priznanja, uživanja ili sprovođenja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda u oblastima politike, ekonomije, socijalnih, kulturnih, građanskih prava i bilo kojoj drugoj oblasti. Diskriminacija uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući uskraćivanje razumnih adaptacija;

Razumne adaptacije - jesu neophodne i odgovarajuće modifikacije i prilagođavanja koje ne predstavljaju nesrazmjeran ili neprimjeren teret a potrebne su u konkretnim slučajevima kako bi se osobama sa invaliditetom garantovalo uživanje ili ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda na jednakim osnovama;

Univerzalni dizajn - predstavlja dizajniranje proizvoda, okruženja, programa i usluga tako da sva lica mogu u najvećoj mogućoj mjeri da ih koriste bez dodatnih adaptacija. Univerzalni dizajn ne isključuje postojanje asistivnih sredstava i pomagala za određene kategorije osoba sa invaliditetom kada su im takva sredstva potrebna.

Komunikacija - obuhvata jezike, prikazivanje tekstova, Brajevo pismo, taktilnu komunikaciju, formate sa velikim slovima, pristupačne multimedije, kao i pisane, audio snimke, jednostavan jezik, ljudske čitače i augmentativne i alternativne oblike, sredstva i formate komunikacija, uključujući pristupačne informativne i komunikacijske tehnologije;

Jezik - obuhvata govorne i znakovne jezike i druge oblike neizgovorenih jezika.

Justicija, boginja simbol pravde koja nosi mač – što simbolizuje prisilnu moć tribunala, vagu – predstavljaju objektivni standard kojim se nadmašuju konkurentni zahtjevi – i koja ima povez na očima što ukazuje na to da pravda treba biti nepristrasna i objektivno iscertana, bez straha ili naklonosti i bez obzira na novac, bogatstvo, moć identitet ili invalidnost.

društvu, uključujući na nivou njihovih porodica, i promovisanja poštovanja prava i dostojanstva ovih osoba; Borbe protiv stereotipova, predrasuda o osobama sa invaliditetom i štetnih postupaka vezanih za ove osobe u svim oblastima života, uključujući one zasnovane na polu i uzrastu; Podizanja nivoa svijesti o doprinosima i sposobnostima osoba sa invaliditetom.

Ove mjere, između ostalog, uključuju i: Pokretanje i održavanje efektivnih kampanja za podizanje nivoa svijesti javnosti usmjerenih na: Podsticanje prihvatanje prava osoba sa invaliditetom; Promovisanje pozitivnog gledanja na osobe sa invaliditetom i većeg stepena društvene svijesti o ovim osobama; Promovisanje vještina, vrijednosti, sposobnosti i doprinosa osoba sa invaliditetom na radnom mjestu i tržištu rada; Podizanje nivoa svesti kako bi se izgradio odnos poštovanja prema pravima osoba sa invaliditetom, uključujući rad sa djecom, počev od najranijeg uzrasta pa kroz sve nivoe obrazovnog sistema; Podsticanje organa medija da prezentuju sliku o osobama sa invaliditetom koja bi bila u skladu sa ciljevima ove Konvencije; Promovisanje programa treninga za podizanje nivoa svijesti o osobama sa invaliditetom i njihovim pravima.

Izvor: <https://sr.wikipedia.org>

EVROPSKI PARLAMENT I STATUS LICA SA INVALIDITETOME

Uvesti jedinствену definiciju invaliditeta

U rezoluciji, usvojenoj sa 579 glasova za, 12 protiv i 92 uzdržana, preporučuje se i fleksibilnije pomoć prilikom putovanja železnicom i uklanjanje svih fizičkih i administrativnih barijera sa kojima se lica sa invaliditetom i smanjenom pokretljivošću susreću kada putuju

Evropski parlament pozvao je Evropsku uniju da uvede jedinstvenu definiciju invaliditeta i usvoji jedinstvene identifikacione karte koje bi omogućile da licima sa invaliditetom taj status bude priznat na cijeloj teritoriji Unije.

Poslanici su usvojili rezoluciju u kojoj se naglašava da su mobilnost, obrazova-

nje, stanovanje i aktivna inkluzija u javni život sfere u kojima bi lica sa invaliditetom u Evropi imale najviše koristi od takve reforme.

U rezoluciji, usvojenoj sa 579 glasova za, 12 protiv i 92 uzdržana, preporučuje se i fleksibilnije pomoć prilikom putovanja železnicom i uklanjanje svih fizičkih i administrativnih barijera sa kojima se lica sa invaliditetom i smanjenom pokretljivošću susreću kada putuju.

Preporučuje se i reforma obrazovnih sistema i pozivaju zemlje članice EU da dodatno povećaju svoje obrazovne kapacitete za pružanje visokokvalitetnog inkluzivnog i personalizovanog obrazovanja za sve učenike.

To bi uključivalo i pristupačne i prilagođene kurikulume i nastavni materijal, pristupačne informacione i komunikacione tehnologije i odgovarajuće digitalno obrazovanje.

U dokumentu se traži i da se za lica sa invaliditetom obezbijede stambene mogućnosti koje ne bi bile u okviru institucija i segregirane, kako bi mogle da budu aktivni učesnici zajednice u kojoj žive.

Parlament poziva i na konkretne mjere koje će omogućiti da lica sa invaliditetom budu ravnopravni dio društva koje sve više zavisi od digitalnih vještina. To, kako se navodi, znači i da sve javne ustanove ponude informacije na znakovnom jeziku, brajevoj azbuci i lako čitljivom tekstu.

Pored toga, na događajima koji se sastoje od izlaganja i govora potrebno je uvesti i prevođenje na znakovnom jeziku, a zgrade javne uprave treba da postanu pristupačnije za lica sa invaliditetom i smanjenom pokretljivošću.

U rezoluciji se ukazuje i da EU mora intenzivnije da se bori protiv nasilja (uključujući i rodno zasnovano nasilje) i zlostavljanja, čije su žrtve u nesrazmerno većem broju lica s invaliditetom, kao i da zatvori jaz u zaposlenosti koji postoji između tih lica i drugih.

U obrazloženju dokumenta navodi se da gotovo četvrtina punoletnih stanovnika EU ima određeni stepen oštećenja ili invaliditeta. Dodaje se i da je EU prije

više od deset godina pristupila Konvenciji UN o pravima lica s invaliditetom, prema kojoj mora da afirmiše, štiti i prati prava lica sa invaliditetom.

Evropska komisija je u martu 2021. donijela novu strategiju o pravima lica sa invaliditetom za period od 2021. do 2030. Cilj te strategije je da poboljša živote lica sa invaliditetom u Evropi bez prepreka i da unaprijedi njihovu društvenu i ekonomsku uključenost i učesće u društvu, bez diskriminacije i uz potpuno poštovanje njihovih prava na ravnopravnoj osnovi s drugima, piše u dokumentu.

Ističe se i da je u izradi nove strategije za lica sa invaliditetom ključnu ulogu imao povjerenik za ravnopravnost, a da Odbor EP za predstavke (PETI) zahvaljujući svom postupku primanja predstavki ima direktnu ulogu u zaštiti prava lica s invaliditetom u EU.

U predstavkama upućenim tom odboru EP, lica sa invaliditetom su kao najveće probleme navodili pristupačnost i

socijalnu zaštitu, uzajamno priznavanje invaliditeta u državama članicama te pravo na inkluzivno obrazovanje i na zapošljavanje.

U predstavkama su navedene i prepreke sa kojima se lica sa invaliditetom susreću u raznim sferama života, kao što je pristup javnom prevozu i urbanim objektima, upotreba znakovnog jezika, finansiranje obrazovanja ili pristup obrazovanju.

Izvjestilac EP Aleksa Agius Saliba, malteški poslanik iz Progresivne alijanse socijalista i demokrata, izjavio je da se lica sa invaliditetom i dalje susreću za brojnim preprekama i diskriminacijom, a da je jedna od njih i "nepostojanje uzajamnog priznanja statusa invaliditeta među članicama EU, što strahovito ometa njihovu sklobodu kretanja".

"Vrijeme je da se odgovori na ono što tišti građane i da se poboljša život lica sa invaliditetom u Evropi bez barijera", rekao je Saliba.

Evroposlanici su predsjedniku EP naložili da rezoluciju prosljedi Evropskoj komisiji, Evropskom savjetu, vladama i parlamentima zemalja članica, Agenciji EU za osnovna prava, Evropskom komitetu regiona, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i UN.

Izvor: EURACTIV.rs

” Parlament poziva i na konkretne mjere koje će omogućiti da lica sa invaliditetom budu ravnopravni dio društva koje sve više zavisi od digitalnih vještina

INKLUZIVNO OBRAZOVANJE

Prevazilaženje razlika

Ustav Crne Gore zabranjuje neposrednu i posrednu diskriminaciju “po bilo kom osnovu”, izazivanje ili podsticanje mržnje ili netrpeljivosti po bilo kom osnovu. Posebnom odredbom proglašena je jednakost svih lica pred zakonom, bez obzira na lično svojstvo

U Konvenciji o pravima deteta četiri prava su podignuta na nivo principa: nediskriminacija, pravo na život, opstanak i razvoj, učeće (participacija) u svim segmentima života koji ih se direktno tiču. Dijete, zbog potpunog i skladnog razvoja svoje ličnosti treba da odrasta u porodičnom okruženju, u atmosferi sreće, ljubavi i razumijevanja. Dijete ne bi trebalo odvajati od roditelja, osim ako to nije u najboljem interesu djeteta - na primjer, ako roditelj zlostavlja ili zanemaruje svoje dijete. Đeca sa smetnjama u razvoju imaju

pravo na posebnu brigu, da uživaju pun i kvalitetan život u uslovima koji olakšavaju njihovo aktivno učešće u zajednici, pomoć koja je besplatna, kada je god to moguće, i pravo na obrazovanje.

Ustav Crne Gore zabranjuje neposrednu i posrednu diskriminaciju "po bilo kom osnovu", izazivanje ili podsticanje mržnje ili netrpeljivosti po bilo kom osnovu. Posebnom odredbom proglašena je jednakost svih lica pred zakonom, bez obzira na lično svojstvo.

Zakon o zabrani diskriminacije diskriminaciju definiše kao: „svako neopravdano, pravno ili faktičko, neposredno ili posredno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, između ostalog i prema polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, kao i drugim ličnim svojstvima“.

Neposredna diskriminacija postoji ako se aktom, radnjom ili nečinjenjem lice ili grupa lica, u istoj ili sličnoj situaciji, dovode ili su dovedeni, odnosno mogu biti dovedeni u nejednak položaj u odnosu na drugo lice ili grupu lica po nekom od navedenih osnova.

Posredna diskriminacija postoji ako prividno neutralna odredba propisa ili opšteg akta, kriterijum ili praksa dovodi ili bi mogla dovesti lice ili grupu lica u nejednak položaj u odnosu na druga lica ili grupu lica, po nekom od navedenih osnova, osim ako je ta odredba, kriterijum ili praksa objektivno i razumno opravdana zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja. Diskriminacijom se smatra i podsticanje ili davanje instrukcija da se određeno lice ili grupa lica diskriminišu po nekom od osnova.

Posebni oblici diskriminacije su:

Uznemiravanje – predstavlja određeno ponašanje ili postupanje prema nekom licu, koje takvo ponašanje ili postupanje ne želi, a koje ima za cilj ili predstavlja povredu ličnog dostojanstva i izaziva strah, neugodnost, neprijateljstvo, poniženje ili uvrijeđenost.

Mobing - ponašanje na radnom

” Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom uređuje se zabrana i zaštita od diskriminacije, kao i promocija jednakosti sa drugima

mjestu, kojim jedno ili više lica sistematski, u trajanju, fizički i psihički zlostavlja ili ponižava drugo lice, vrijeđanjem, omalovažavanjem, uznemiravanjem i drugim aktivnostima, dovodi to lice u nejednak položaj, što ima za cilj ugrožavanje ugleda, časti, dostojanstva i integriteta, a može izazvati štetne posljedice po fizičko ili mentalno zdravlje ili dovesti u pitanje profesionalnu budućnost.

Segregacija - je svako razdvajanje lica ili grupe lica, osim u slučajevima kad je razdvajanje objektivno i opravdano, neophodno i srazmjerno.

Diskriminacija na osnovu invaliditeta

Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom uređuje se zabrana i

zaštita od diskriminacije, kao i promocija jednakosti sa drugima. Diskriminacija po osnovu invaliditeta je svako pravno ili faktičko, neposredno ili posredno, namjerno ili nenamjerno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na lice sa invaliditetom, zbog kojeg se licu sa invaliditetom otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom i drugim oblastima javnog i privatnog života.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se i pozivanje, pomaganje, podsticanje ili podstrekavanje, davanje instrukcija, uznemiravanje, kao i najavljena mogućnost da određeno lice ili

grupa lica sa invaliditetom budu izloženi diskriminaciji.

Ne smatraju se diskriminacijom po osnovu invaliditeta propisi i uvođenje posebnih mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za jednako priznavanje, uživanje i ostvarivanje ljudskih prava i sloboda i postizanje stvarne ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, kao i unapređenje poštovanja njihovog urođenog dostojanstva.

Diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja regulisana je Članom 21. Diskriminacijom po osnovu smetnje u razvoju, odnosno invaliditeta na svim nivoima obrazovanja i vaspitanja smatra se: onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje izbora obrazovnog programa i upisa i pristupa i boravka u obrazovno-vaspitnoj ustanovi, u skladu sa njegovim mogućnostima; onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje praćenja nastave i provjere znanja, kao i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima; nepreduzimanje i nesprovođenje posebnih mjera za uspostavljanje i pružanje individualizovane podrške za nesmetano praćenje nastave i provjeru znanja, kao i učešće u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima, u skladu sa propisima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja i isključivanje iz obrazovno-vaspitne ustanove kad u istoj ili sličnoj situaciji tome ne podliježu njegovi vršnjaci.

Inkluzivno obrazovanje je proces u kojem škola prihvata sve učenike, smanjuje isključenosti i sve što čini život neke dece nepotrebno teškim. Opredjeljenje države Crne Gore odnosi na obezbjeđivanje jednakih šansi kroz orijentacija na inkluzivno obrazovanje.

Putem ispunjenja principa jednakih mogućnosti pruža izbor u skladu s individualnim mogućnostima. Neutrališe se ili kompenzuje nejednakost, prevazilaze razlike uzrokovane faktorima koji su etički neprihvatljivi, koje dijete ne može kontrolisati (smetnja i teškoća u razvoju) i na koje ne može uticati (društvene barijere i sl).

Inkluzivna orijentacija

Od devedesetih godina 20. vijeka u

Crnoj Gori se uvodi inkluzivna orijentacija - deca sa smetnjama i teškoćama u razvoju u okviru redovnih škola stižu ne samo akademska, već i znanja i vještine potrebne za svakodnevni život. U fokusu je zabrana diskriminacije. Strategije inkluzivnog obrazovanja (2008-2013 i 2014-2018) imaju za cilj kvalitetno i dostupno obrazovanje dece u skladu s njihovim interesovanjima, mogućnostima i potrebama. Redovne škole su imperativ - prvi izbor. Akcenat je na uključivanju, podršci na svim nivoima, prilagođavanju uslova i programa, mijenjanju stavova kroz interakciju i zajednički život. Za dijete se radi Individualni razvojno-obra-

zovni program (IROP).

Strategija inkluzivnog obrazovanja (2014-2018) ima za cilj da deci s posebnim obrazovnim potrebama omogući pristup obrazovanju, racionalno i operativno obezbijedi postizanje razvojnih i obrazovnih postignuća kroz individualizovanu, dodatnu podršku.

Njeni zadaci su: rana detekcija, intervencija, učenje, razvoj i psihosocijalna podrška deci i njihovim roditeljima; omogućiti pristup, kontinuitet kvalitetnog obrazovanja; obezbijediti podršku za proces nastave i učenja na svim nivoima; unaprijediti bazično obrazovanje, specijalističko osposobljavanje i profesional-

” U cilju podsticanja atmosfere nediskriminacije i prihvatanja, a radi efektivnog uključivanja sve dece predložimo paket aktivnosti koji se sastoji od ideje za rad sa nastavnicima i učenicima

no usavršavanje nastavnog i stručnog kadra; poboljšati praćenje i evaluaciju obrazovnih i razvojnih postignuća djece.

Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021 godine ukazuje da je neophodno kontinuirano sprovoditi inkluzivne aktivnosti koje promoviraju jednakost, različitost, nediskriminaciju (radionice, vršnjačko iskustvo i podrška, i sl).

Potom, kao posebno se ukazuje na potrebu razvijanja programa nediskriminacije u školama koja bi jačala inkluzivnu kulturu i praksu. Naime, Istraživanje o znanjima, stavovima i praksi u odnosu na nasilje nad decom (IPSOS, 2016) ukazuje da djeca sa smetnjama u razvoju spadaju među 5 najugroženijih grupa u smislu rizika od izloženosti nasilju. Ovo, osim nasilja kao direktno ispitane pojave, ukazuje i na prisustvo diskriminatornih stavova koji u svojoj konativnoj formi imaju nasilni izraz.

Stoga imamo namjeru da učenici

steknu dodatna znanja i vještine iz ove oblasti, što im može kasnije poslužiti u životu.

Ideja je da se u jednom u toku školske godine organizuje „Dan nediskriminacije“, na način da se u toku jednog dana u svim školama organizuju aktivnosti iz oblasti prihvatanja, tolerancije, pune participacije i uključivanja. Na dogovoreni dan u svim školama se sprovode istovjetne tematske aktivnosti što podrazumijeva seta interakcija za učenike na odabranu temu, koje vode nastavnici i pozvani gosti aktivisti, zastupnici, promoteri iz ove oblasti.

Predviđene su i uzrasne radionice za sve učenike, cijeneći značaj jačanja principa pune socijalne inkluzije i ljudskog dostojanstva, samopouzdanja i inicijativnosti. Ponuđene su aktivnosti koje se mogu realizovati kroz redovne nastavne sadržaje u okviru predmetnih programa.

Takođe, osmišljen je i set radionica namijenjenih nastavnom kadru s ciljem jačanja njihovih pozitivnih i stavova pri-

hvatanja, a radi finalnog osnaživanja kulture i prakse nediskriminacije u školama.

Saosjećanje, saradnja i tolerancija

Ideja je da se jednom u toku školske godine organizuje „Dan nediskriminacije“, na način da se u toku jednog dana u svim školama organizuju aktivnosti iz oblasti prihvatanja, tolerancije, pune participacije i uključivanja. Takođe, iz oblasti poštovanja Konvencije o dječijim pravima odnosno upoznaju o členu Konvencije koji zabranjuje sve vrste diskriminacije prema deci.

Kao prvo se predlažu aktivnosti povodom Dana nediskriminacije koji ima cilj da promoviraju jednakost, nediskriminaciju, animira učenike za solidarnost, prihvatanje različitosti, podstakne razvoj stavova otvorenosti i demokratičnosti za druge i drugačije.

Na dogovoreni dan u svim školama se sprovode istovjetne tematske aktivnosti što podrazumijeva seta interakcija za učenike na odabranu temu, koje vode nastavnici i pozvani gosti aktivisti, zastupnici, promoteri iz ove oblasti. Na ovaj način učenici mogu steći dodatna znanja i vještine iz ove oblasti.

U cilju podsticanja atmosfere nediskriminacije i prihvatanja, a radi efektivnog uključivanja sve djece predložimo paket aktivnosti koji se sastoji od ideje za rad sa nastavnicima i učenicima. Mogu se primjeniti za realizaciju vannastavnih aktivnosti ili u okviru redovnih časova ukoliko ima dodirnih tačaka sa ishodišima učenja.

U prilogu se nalazi prijedlog scenarija za realizaciju aktivnosti sa nastavnicima i sa učenicima. Sa nastavnicima mogu radionice izvoditi rukovodioci ustanova ili stručna služba. Sa učenicima nastavnici mogu izabrati strategiju, metode i tehnike koje najviše odgovaraju učenicima kao i uslovima u kojima rade i ishodima koje žele ostvariti u vaspitno obrazovnom procesu. Ponuđeni paket radionica ima interaktivni karakter, podstiču kreativnost kod učenika, ali i kod nastavnika koji ih realizuju. Dijeljenje iskustva razvija saradnju, saosjećanje i toleranciju. Učenici razvijaju odgovornost i brigu za sebe i za druge.

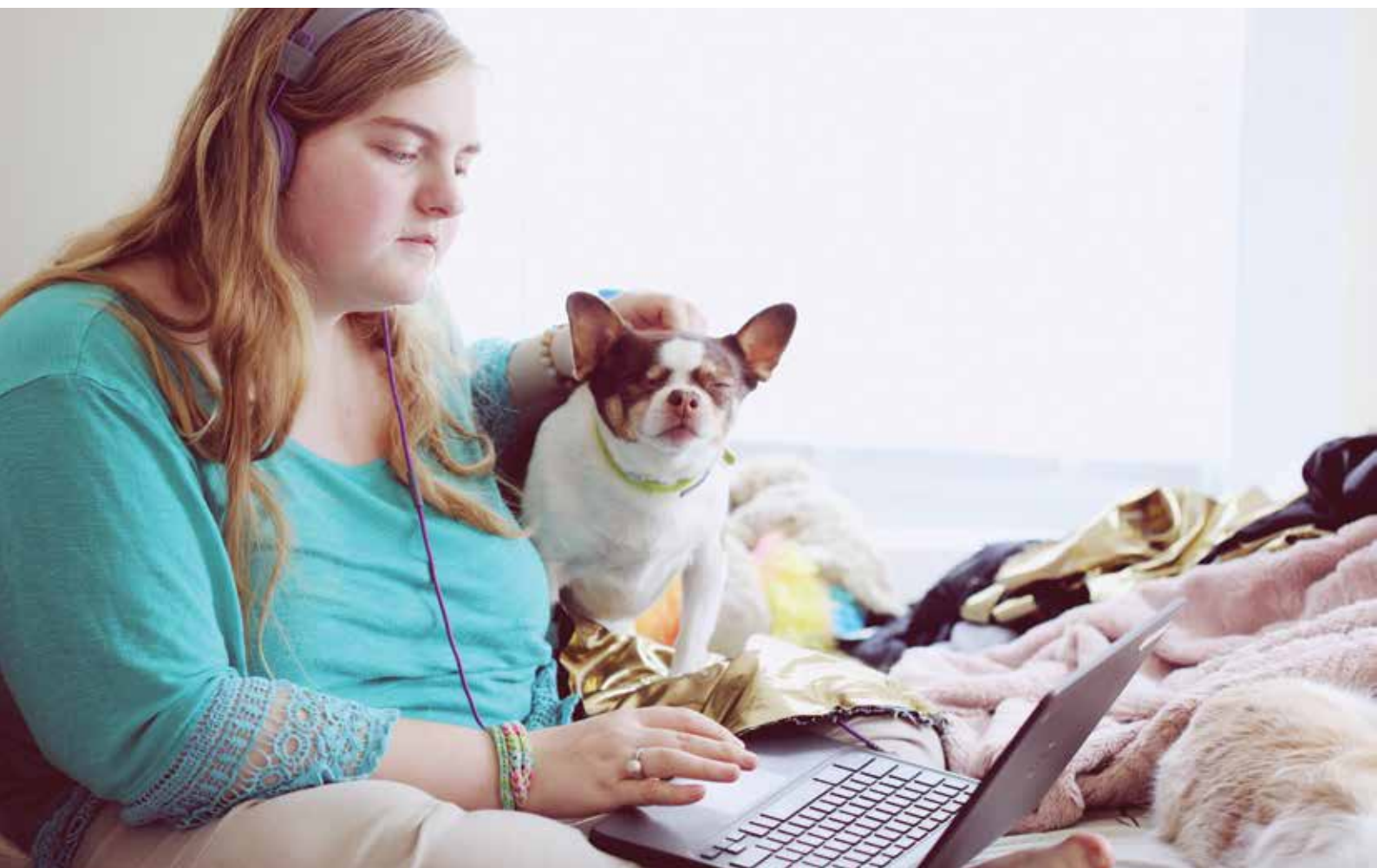
(Preuzeto iz Paketa za organizaciju aktivnosti na nivou škole na temu nediskriminacija)

LJUDSKA PRAVA ZASNOVANA NA POLITICI INVALIDNOSTI

Samostalan život ima **svoje izazove**

Invaliditet ili neka hronična bolest nisu prepreka da sebi postaviš cilj i da izgradiš život kakav ti želiš

Da bi se uspješno postavili u našoj borbi za jednaka prava, važno je razmisliti o svom stavu prema invaliditetu i samostalnom životu

Svaki dan nešto biraš. Biraš šta ćeš jesti, koju ćeš odjeću obući, da li ćeš nekoga nazvati ili ćeš pogledati neki film. Postoje i neki ozbiljniji izbori. Gdje ćeš stanovati, šta ćeš raditi i s kim ćeš biti. Do odrasle dobi većinu odluka u tvom životu su donosili drugi, najčešće tvoji roditelji. Sada, kada si mlada odrasla osoba ti želiš donositi odluke za sebe.

Invaliditet ili neka hronična bolest nisu prepreka da sebi postaviš cilj i da izgradiš život kakav ti želiš. Svijet je pun primjera osoba sa invaliditetom koje žive samostalno, rade i imaju porodicu. To nije uvijek bilo slučaj. Za prava koja ti sada uživaš borile su se generacije lica sa invaliditetom prije tebe.

O istorijatu pokretu za prava i samostalan život osoba sa invaliditetom možeš više pročitati u ovom priručniku.

Naravno, samostalan život i pored svih prava koja uživaš ima i svoje izazove. Vjerovatno si se tokom života suočavao/la sa raznim barijerama, predrasudama i teškoćama usljed neznanja ili diskriminacije. Činjenica da si se dosad sa uspjehom nosio/la sa tim izazovima pruža ohrabrenje da ćeš kao odrasla osoba uz prave informacije i svijest o svojim pravima i dalje kročiti sigurno ka svom cilju.

Okolina sigurno ima uticaj na tvoje mogućnosti. Invaliditet takođe može da donekle limitira to sa čim ćeš se baviti ili koju ćeš vrstu hobija izabrati. Ipak ti sam/a ćeš svojim planiranjem, dobrim

odlukama i vrijednim radom graditi put ka samostalnosti. Biti samostalan je put koji sa sobom donosi odgovornost jer samostalno osoba sama odlučuje ali i sama snosi posljedice svojih odluka.

Da bi uspio/la u svom putu ovaj priručnik ti stoji na raspolaganju. U njemu ćeš pored motivirajućih priča pronaći i mnoštvo drugih informacija. Upitnici i testovi ti stoje na raspolaganju da procijeniš tvoj trenutni napredak. Takođe možeš popuniti i vremensku liniju kojim ideš do svoga cilja.

Imaj na umu da nisu svačije okolnosti iste i da postoji određene razlike vezano za tvoje mjesto stanovanja ili neke druge okolnosti. Cilj ovog priručnika nije da postavlja norme nego da bude tvoj alat za lični napredak onako kako ga ti vidiš i želiš.

Šta je samostalan život

Konvencija o pravima lica sa invaliditetom priznaje jednako pravo svim licima s invaliditetom na život u zajednici, s pravom izbora jednakim kao i za druge osobe, te poduzimaju djelotvorne i odgovarajuće mjere kako bi olakšale licima s invaliditetom potpuno uživanje ovog prava i njihovo puno uključivanje i sudjelovanje u zajednici, uključujući i osiguranje da: lica s invaliditetom imaju mogućnosti izbora svog mjesta stanovanja, gdje i s kim će živjeti, ravnopravno s drugim osobama, te da nisu primorane živjeti po određenom programu; lica s invaliditetom imaju pristup nizu službi potpore u svojim domovima, ustanovama za smještaj i drugim službama za potporu u lokalnoj zajednici, uključujući ličnu asistenciju potrebnu za potporu življenju i uključivanju u zajednicu, i sprječavanje izolacije ili isključenosti iz zajednice; usluge u lokalnoj zajednici, oprema i prostori namijenjeni općoj populaciji dostupni su na ravnopravnoj osnovi lica s invaliditetom i u skladu su

Ključne činjenice samostalnog života

Samostalni život ne znači da pojedinac treba sve obavljati sam, iz razloga što svi međusobno na neki način zavisimo jedni od drugih – stoga je od velike važnosti uvidjeti značaj prava na samoopredjeljenje.

Određena grupa ljudi će biti u izrazito nepovoljnom položaju ukoliko im se dovode u pitanje osnovna prava, kao što su obrazovanje, smještaj i podrška, te da će oni u tom slučaju imati i manje šanse da donose svoje slobodne izbore i da uživaju svoja osnovna ljudska prava.

Nedostatak izbora i kontrole nije problem pojedinca, već uzrok tome leži u načinu na koji su društva organizovana i uređena, u smislu da pojedine grupe nisu ravnopravne sa drugima. Problem je u tome što se zbog nepoštovanja ljudskih prava određenih ljudi njima ne dozvoljava da žive kako žele i na mjestu koje oni izaberu.

Svako bi trebao imati pravo da donosi slobodne izbore koji utiču na njihove živote, uz podršku ukoliko je to neophodno i da bi svako trebao imati pravo na samostalan život.

Vrijednosti koje se tiču dostojanstva, vršnjačke podrške, korisničke kontrole, civilnih prava, integracije, jednakog pristupa i zagovaranja su u samoj srži pokreta za samostalni život kao i raznih pokreta za prava osoba sa invaliditetom.

s njihovim potrebama. (Član 19. Konvencije o pravima lica sa invaliditetom).

Da bi pobliže opisali principe samostalnog života poslužiti ćemo se jednim primjerom.

Zamisli da uđeš u prodavnicu i želiš da kupiš košulju. Među ponuđenim košuljama izabereš jednu. Platiš i poneseš. Nakon što pogledaš u kesu vidiš da to nije ona plava košulja koju si izabrao/la nego siva. Vратиš se do prodavačice i kažeš da to nije ono što ti želiš i tebi treba, te uzmeš drugu košulju. Nakon što dođeš kući i obučeš košulju shvatiš da ti je mala. Pogriješio/la si. Ukoliko si saču-vao račun možeš je vratiti, ali svejedno te košta vremena, a možda i novca. S obzirom da si sam izabrao sam odgovaraš za svoj izbor.

Priča o samostalnom životu liči na ovu priču. Živjeti samostalno znači samostalno donositi odluke u svom životu. Prvenstveno to znači izabrati. Da bi mogao nešto izabrati neophodno je da u tvom okruženju imaš izbor. Npr. da bi mogao/la da izabereš gdje ćeš živjeti, potrebno je da imaš stanove koji su prilagođeni osobama sa invaliditetom. Ukoliko ti treba personalna asistencija potrebno je da u tvojoj zemlji postoji takva usluga i sl. Živjeti samostalno ne znači „raditi sve sam“. To nije moguće ni jednom čovjeku. Samostalan život uključuje određene vidove podrške koje bira osoba kojoj je ta podrška potrebna, na način na koji to ona želi. S obzirom da samo lice sa invaliditetom može znati koja usluga joj je adekvatna, kao i u našoj priči, samostalan život podrazumijeva da lice sa invaliditetom kontroliše način na koji se neka usluga ili servis daje i da ima pravo promijeniti istu. To znači da umjesto da nam stručnjaci govore šta je ispravno za nas kao za lica sa invaliditetom, mi trebamo odrediti svoje izbore među op-

cijama koje se najbolje uklapaju u naše živote.

Preduslovi samostalnog života

Da bi osoba mogla živjeti samostalno potrebno je zadovoljiti određene kriterije:

Informacije: Licima sa invaliditetom su potrebne pristupačne informacije o tome oko čega se sve može pružiti podrška kada je u pitanju samostalni život.

Vršnjačka podrška: Licim sa invaliditetom je potrebna podrška drugih lica sa invaliditetom u vidu diskusija o tome na koji način najbolje iskoristiti pribavljene informacije i održati kontinuirano pružanje podrške.

Smještaj: Licima sa invaliditetom potreban je pristupačan smještaj. To može podrazumijevati adekvatan pristup za korisnike invalidskih kolica ili podršku i savjete koji bi pomogli licima sa invaliditetom da žive u svojim vlastitim domovima.

Oprema: Mnogim licima sa invaliditetom je potrebna praktična oprema koja bi im pomogla da žive samostalno.

Personalna asistencija: To predstavlja podršku po principu jedan-na-jedan koja je nekim licima sa invaliditetom potrebna kako bi mogli živjeti u svojim domovima i biti dijelom zajednice.

Prevoz: Tu se podrazumijeva fizički pristup javnom prevozu, pristupačne informacije o putevima, podrška putnicima i linije u kojima su uzete u obzir potrebe lica sa invaliditetom. To uključuje i pristup personalnom prevozu poput auta.

Pristup: Ovdje se misli na fizički pristup poput prilagođenih trotoara, ravnih ulaza u zgrade te pristupačnih toaleta. Ovo takođe obuhvata i pristup kada su

u pitanju svi aspekti modernog života uključujući uklanjanje barijera uzrokovanih sistemom, praksama i stavovima koji sprečavaju osobe sa invaliditetom da učestvuju u aktivnostima.

Da bi se uspješno postavili u našoj borbi za jednaka prava, važno je razmisliti o svom stavu prema invaliditetu i samostalnom životu.

Kroz socijalni model se mijenja fokus sa individualnih i medicinskih načina posmatranja određenih poteškoća koje osobe imaju (bile one fizičke, senzorne ili kognitivne prirode), te se nastoji dokazati da to nisu samo pitanja pojedinaca na kojima treba da se radi, već da fokus treba da bude na društvenim barijerama, socijalnoj politici i deprofesionalizaciji.

Svi treba da se edukujemo o pokretu, u smislu da se niko ne treba doživljavati kao primjer neke lične tragedije, kao objekat za pružanje njege, ili kao nešto što bi medicinski stručnjaci trebali popraviti. Akcenat se treba staviti na društvene barijere, od čega će lica sa

Samostalni život

Samostalni život je svakodnevno uživanje ljudskih prava zasnovanih na politici invalidnosti. Samostalni život je moguć kombinacijom okolinskih i pojedinačnih faktora koji omogućavaju osobama sa invaliditetom da imaju kontrolu nad svojim životima, uz mogućnost izbora i odluke gdje se živi, sa kim se živi i kako se živi. Pristup uslugama treba da se obezbijedi kako bi osoba sa invaliditetom uživala jednake mogućnosti u svakodnevnom životu. Samostalni život zahtijeva pristupačnost fizičke okoline, prijevoza, pristup tehničkim pomagalicama, personalnoj asistenciji i uslugama u lokalnoj zajednici. Potrebno je istaći da se samostalni život odnosi na sve osobe sa invaliditetom, bez obzira na nivo podrške koja im je neophodna (ENIL - European Network of Independent Living / Evropska mreža za samostalni život).

itetom 2010-2020 kao i UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Rad osoba sa invaliditetom na procesima strogog praćenja i kontrolisanja pitanja zakonskih i ljudskih prava, uz korištenje domaćih, evropskih i UN instrumenata kroz različite legalne puteve.

Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom

Sam duh samostalnog života je sadržan u UN Konvenciji o pravima lica sa invaliditetom. Konvencija donosi ukupno 50 članova kojim se utvrđuju ljudska prava lica sa invaliditetom kao i obaveze država potpisnica da zagovaraju, štite i osiguravaju ta prava. Naša zemlja je ratifikovala Konvenciju i potpisala Opcioni protokol.

Ratifikovati UN Konvenciju o pravima lica sa invaliditetom za državu koja to učini znači da je saglasna da radi na implementaciji iste. Ukoliko država potpiše i Opcioni protokol, to znači da građani pojedinačno kao i nevladine organizacije mogu iznositi slučajeve pred Odbor za UN Konvenciju o pravima lica sa invaliditetom. To omogućava način da se ispitaju ograničenja koja su licima sa invaliditetom nametnuta od strane vlada. Kada država potpiše Opcioni protokol i kada izvrši ratifikaciju istog, onda to znači da je ona saglasna da se pojedinačne i grupne peticije lica sa invaliditetom dostavljaju UN odborima (nakon što se slučaj pokuša riješiti uz sve dostupne državne mehanizme). Stoga, potpisivanje Opcionog protokola donosi dvije metode kroz koje se može pospješiti implementacija Konvencije: Metoda individualne komunikacije, koja pojedincima omogućava da Odboru predaju peticije uz obrazloženja o kršenju svojih prava; metoda ispitivanja, kojom se Odboru daje ovlaštenje da vrši ispitivanja o kršenju Konvencije

UN Konvencija o pravima lica sa invaliditetom posjeduje potencijal da bude snažan alat za ostvarivanje samostalnog života i ljudskih prava za lica sa invaliditetom. Ipak, na nama ostaje da proganjamo vlade i budemo sigurni da je implementiraju, da pokrećemo sudske postupke protiv vlada na lokalnim i državnim nivoima, i da napravimo uspjeh sa Konvencijom tako što ćemo je iskoristiti.

(Iz Priručnika za samostalan život mladih osoba sa invaliditetom)

invaliditetom imati koristi, jer lica sa invaliditetom nisu onesposobljene svojim poteškoćama, već stavovima, okolinom, nedostatkom efikasnih socijalnih pravilnika i medikalizacijom. Dva modela invaliditeta – socijalni i individualni – dokaz su tome kako lica sa invaliditetom mogu edukovati i sebe i druge da počnu razmišljati drugačije o pitanjima invaliditeta, i to kao o političkim pitanjima i pitanjima ljudskih prava.

Socijalne politike su često osmišljene tako da čine lica sa invaliditetom ovisnima, umjesto da promiču i podržavaju samostalni život.

Imajući u vidu sva pitanja od značaja za koncept samostalnog života i probleme koji se u tom smislu postavljaju pred sve nas, kreirana je početna osnova za novi okvir za samostalni život.

Fokus na samostalnom životu i samoopredjeljenju. Fokus na ljudskim pravima umjesto na skrbi ili milosrđu. Fokus na uklanjanju društvenih barijera i negativnih stavova umjesto na individ-

ualiziranoj ličnoj tragediji. Fokus na uklanjanju društvenih barijera i negativnih stavova umjesto na dominaciji profesionaliziranih i medikaliziranih elemenata. Fokus na životu unutar zajednice i na zatvaranju institucija (velikih i malih) prema Članu 19 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Personalna asistencija i podrška organizacijama kojima upravljaju korisnici, za sprovođenje takvih programa koji su zasnovani na suštinskim principima samostalnog života. Isplaćivanje sredstava direktno pojedincima koji su osobe sa invaliditetom, što će im omogućiti da napuste institucije i da se priključe mogućnostima samostalnog života, pružajući im izbor, kontrolu i podršku. Novi državni i evropski pravilnici koji omogućavaju samostalnost umjesto ovisnost za sve osobe sa invaliditetom. Uključivanje osoba sa invaliditetom od strane lokalnih, državnih i evropskih vlasti u kreiranje politika i implementaciju Evropske strategije za osobe sa invalid-

PRAVO LICA SA INVALIDITETOM DA ŽIVE
SAMOSTALNO I BUDU UKLJUČENI U ZAJEDNICU

Pravo na mogućnost izbora boravišta

Član 19. je kamen temeljac svrhe cijele Konvencije koja se ogleda u uživanju «svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za sva lica sa invaliditetom»

Države ugovornice UN-ove Konvencije o pravima lica sa invaliditetom priznaju jednako pravo svim licima sa invaliditetom da žive u zajednici, da imaju jednak izbor kao i drugi i preduzeće efikasne i odgovarajuće mjere da licima sa invaliditetom olakšaju potpuno uživanje ovog prava i njihovo potpuno uključivanje i učešće u zajednici, uključujući obezbeđenjem da: Lica sa invaliditetom imaju mogućnost izbora boravišta, kao i na to gdje i sa kim će živjeti, ravnopravno sa drugima, i da ne budu obavezne da žive u nekim konkretnim životnim uslovima; Lica sa invaliditetom imaju pristup većem broju kućnih, rezidencijalnih i drugih usluga za pružanje podrške od strane zajednice, uključujući ličnu pomoć koja im je potrebna za život i uključivanje u zajednicu, kao i sprečavanje izolacije ili izopštavanja iz zajednice; Usluge i olakšice koje zajednica pruža stanovništvu u celini budu pod istim uslovima dostupne licima sa invaliditetom i da zadovoljavaju njihove potrebe.

Član 19. je kamen temeljac svrhe cijele Konvencije koja se ogleda u uživanju «svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za sva lica sa invaliditetom». Preduslov da neko uživa sva svoja prava i osnovne slobode je da bude unutar zajednice i

njome živi sa njom.

Što se tiče jednakosti, izbora i punog uključivanja i učešća u zajednici, član 19. se poziva na «opšta načela» Konvencije, koja postavljaju njenu osnovnu filozofiju:

Samostalan život

Fraza «samostalan život» se nadovezuje na prvo načelo navedeno u Konvenciji, načelo «poštovanja urođenog dostojanstva, individualna samostalnost uključujući slobodu vlastitog izbora i nezavisnost osoba».

«Samostalan život» ne znači da lica sa invaliditetom moraju da budu samostalna u smislu da žive izuzetno individualan i samodovoljan život, udaljeni od drugih. Radi se, ustvari, o socijalnom modelu invaliditeta koji priznaje da ljudi u svojim izborima nisu ograničeni zbog bilo kakve urođene karakteristike ili sopstvenog stanja, već zbog socijalnog i fizičkog okruženja u kojem žive. U poticajnim sredinama se ništa ne čini nekome, već se ljudi podržavaju, kao i svako drugi, da donose nezavisne i samostalne (a u nekim slučajevima i potpomognute) odluke. Jedan naučnik koji izučava invaliditet kaže da «u stvarnosti, naravno, niko u modernom društvu nije potpuno nezavisan: svi mi živimo u stanju uzajamne zavisnosti. Zavisnost ljudi sa invaliditetom, prema tome, nije karakteristika koja ih čini po vrsti drugačijima od ostatka stanovništva». Jednostavno se radi o tome da je podrška koju neki ljudi sa invaliditetom koriste, kao što su pomagala za kretanje, vidljivija od usluga i podrške koju svi ljudi koriste da bi živeli «samostalno» u zajednici.

Pojam nezavisnosti je važan aspekt traženja jednakosti za ljude sa invaliditetom. Pokret za «samostalan život» počeo je da znači zahtjev za ličnom autonomijom i kontrolom nad sopstvenim životom, kao i zahtjev da država obezbedi efektivne usluge koje će ljudima da omoguće da u zajednici žive samostalno. Samostalan život se dešava kad, bez obzira na to u kakvoj šemi neko odabere, a kako je gore rečeno, to može da bude u proširenoj porodici, odvojeno od nje, ili u nekom drugom aranžmanu, pojedinac zadržava autonomiju i kontrolu nad sopstvenim životom i odlukama, dok pristupa individualizovanoj podršci koja mu treba da bi to mogao da čini.

Veza sa poslovnom sposobnošću

Još jedan aspekt izbora tiče se njegove veze sa priznavanjem poslovne sposobnosti. «Izbor» i «lična samostalnost»

, blisko su povezane sa pravom na poslovnu sposobnost, jer čovjek mora da bude priznat kao ličnost pred zakonom, da bi bio u stanju da odlučuje o «mjestu boravišta» i «gdje i sa kim» da živi. Svaka osoba ima «pravo na pravni kapacitet ravnopravno sa drugima». U nekim slučajevima, nekome može da treba pomoć u ostvarivanju poslovne sposobnosti, a na državi je da obezbijedi da se takva pomoć pruži.

Ograničavanje ukupne sposobnosti pojedinca da sam izabire i da se ti izbori poštuju prirodno ugrožava mogućnost da se vrše određeniji izbori o tome gdje će da se živi i kako će život pojedinca da izgleda u odnosu na zajednicu. U isto vrijeme, isključenje iz života u zajednici povećava rizik lišavanja poslovne sposobnosti. U strogo kontrolisanom načinu života postoji malo mogućnosti da iskaže svoju volju, a nedostatak izbora je sastavni dio institucionalizovanog života.

Noviji, ključni predmeti pred Evropskim sudom za ljudska prava razotkrili su kršenja ljudskih prava u slučajevima gdje su spojeni oduzimanje poslovne sposobnosti i institucionalizacija. Mada mnogi sistemi omogućavaju starateljima da ljude masovno smještaju u ustanove, ove presude ukazuju na to da će države morati da preispitaju svoje zakone, koji pristanak staratelja izjednačavaju sa pristanakom osobe na koju se to odnosi, i umesto toga odlučujući težinu da daju odluci samog pojedinca.

Osporavanje institucionalizacije je, prema tome, isprepletano sa osporavanjem legitimiteta starateljstva i izradom alternativnih modela za potpomognuto odlučivanje pojedinca. Slično tome, napredak u sprovođenju prava na samostalan život u zajednici će da osnaži pojedinca u ostvarivanju poslovne sposobnosti. Prema tome, sprovođenje člana 12. i člana 19. idu zajedno, a napredak u jednom području djeluje pozitivno u drugom.

Pravo na život u zajednici

Pravo na život u zajednici je, prema tome, više od prava da se ne živi u velikoj ustanovi. Život u zajednici može da bude ugrožen čak i kad ustanove ne postoje. Ljudi sa invaliditetom mogu da budu izolovani na razne načine, čak i kad su fizički prisutni u zajednici, ako

im se ne da dovoljna podrška, koja će da obezbijedi njihovo učešće i uključanje u zajednicu, ili kad su podvrgnuti modelu podrške koji obnavlja gubitak kontrole, nameće ograničenja na izbor, ili daje mali ili nikakav svrsishodan pristup zajednici.

Drugi aranžmani za život, kao što su život samostalno ili u manjim grupama unutar zajednice, mogu podjednako produžiti izolaciju i segregaciju, što su odlike institucionalnog života. Izolacija i segregacija mogu da se dese kad određeni broj ljudi stanuje u određenom okruženju – čime se negira ostvarivanje individualnog izbora u svakodnevnim stvarima, i stvara magnet za dovođenje usluga unutar tog okruženja, umjesto da svaka osoba bude u interakciji sa zajednicom na brojne i različite načine.

Izolacija i segregacija mogu da se dese i zbog nametnutog načina života, paternalističkog načina pružanja usluga, nedostatka svakodnevnih izbora, ili odvrćanja od stvaranja nezavisnosti, kroz pružanje spojenih usluga, čime se primanje jedne vrste usluge uslovljava primanjem druge usluge. Potrebno je da se ispitaju različite dimenzije, izvan zidova mjesta stanovanja. Tu spadaju ne samo fizička veličina i struktura mjesta stanovanja, već i poštovanje prava, izbor i samoodređenje, kvalitet i stavovi pružalaca usluga, stvarni pristup životu u zajednici i kako se zadovoljavaju potrebe za podrškom i pristupom.

Sledeći primjeri iz života osoba koje fizički borave u zajednici upravo to ilustruju. Osoba koja živi u državnom grupnom domu, sa nekoliko sustanara, ima malu mogućnost da bira sustanare ili da u sopstvenoj kući ima privatnost. Pošto se kuća vodi za veću grupu, a naročito ako joj treba podrška u svakodnevnom životu ili u pristupu zajednici, biće izložena ograničenjima koja ometaju mogućnosti za život koji ona sama usmjerava, uključujući pravila o tome kad može da izađe i koliko često, i kad da ide na spavanje. Naročito će da bude ograničena njena mogućnost da gradi lične odnose i iskazuje svoju seksualnost. Isto tako, stambene zajednice koje čini nekoliko zgrada u kvartu projektovanih za ljude sa invaliditetom, u nekim kontekstima se predlažu kao alternativa segregaciji.

(Iz Tematskog izveštaja komesara Saveta Evrope za ljudska prava)
Izvor: <https://rm.coe.int/pravo-lica-sa-invaliditetom-da-zive-samostalno-i-budu-ukljuceni-u-zajednici/16808d2a64>

Pravo lica sa invaliditetom da žive samostalno

Po definiciji, međutim, sposobnost da se iz takvog okruženja uspostavlja veze sa širom zajednicom ljudi sa ili bez invaliditeta – kroz slučajne susrete sa komšijama ili kroz aktivno traženje kontakta – je ometena.

Na kraju, čak i da se živi sam u svom domu i u zajednici ne garantuje inkluziju u tu zajednicu, ako službe podrške nijesu usmjerene ka omogućavanju inkluzije. Ljudi sa invaliditetom kojima treba podrška da pronađu i zadrže svrsishodno zaposlenje često kao jedinu opciju imaju organizovanu radionicu ili dnevni centar, umjesto prilike da izađu u svijet i traže posao u skladu sa svojim talentom i preferencijama, uz mogućnost za napredovanje i sposobnost da ulaze u rizike i dobiju primjerenu podršku.

ZNAČAJ INTERSEKTORSKE SARADNJE

Podrška jednakih jednakima

U grupama za uzajamnu podršku se nalaze ljudi koji imaju određene zajedničke karakteristike, međutim unutar grupe ćemo naći osobe sa različitim osobinama, načinima emocionalnog reagovanja i stanjima što može uticati na proces i sam rad grupe

*Pripremile:
Dijana Đurić
Jelena Protić Popović
Tanja Mandić Đokić*

Uzajamna/peer podrška omogućava da osobe sa sličnim iskustvima suočavanja i prevazilaženja određenih životnih poteškoća budu podrška jedne drugima. Ključni elementi uzajamne podrške za lica sa invaliditetom su razmjena iskustava i empatija sa fokusom na lične snage, a ne slabosti, a u cilju ličnog razvoja i oporavka.

Peer pomagači na grupama uzajamne podrške pomažu učesnicima da sagledaju vlastite mogućnosti izbora dajući im

sopstvene pozitivne primjere uspjeha u različitim sferama života (porodičnoj, profesionalnoj, sportskoj kao i u široj društvenoj sredini).

Ona može da bude socijalna, emocionalna ili praktična, ali ono što je značajno jeste da je uzajamna i da podrazumijeva napredak bilo da ste u situaciji da pružate ili prihvatate podršku.

U grupama za uzajamnu podršku se nalaze ljudi koji imaju određene zajedničke karakteristike, međutim unutar grupe ćemo naći osobe sa različitim osobinama, načinima emocionalnog reagovanja i stanjima što može uticati na proces i sam rad grupe. Zato je potrebno da voditelj/ica grupe ima određena znanja

o nekim od osnovnih pojmova vezanih za invaliditet i njegove posljedice u svakodnevnom životu.

Adaptacija na invaliditet

Neposredno po nastanku invaliditeta su često prisutna reaktivna stanja, kao što su anksioznost, koja proizilazi iz zabrinutosti za tok i ishod liječenja i rehabilitacije te budućnosti uopšte, kao i depresivnost zbog suočavanja sa gubitkom i definitivnim promjenama života. Moguća su agresivna ili destruktivna ponašanja kao posljedica ljutnje zbog novonastale situacije, simptomi posttraumatskog stresnog poremećaja. Neki ljudi pokazuju nerealni optimizam koji služi kao odbrana od suočavanja sa činjenicama ili je posljedica uvjerenja o blagotvornosti pozitivnog mišljenja.

Gubitak zdravlja ili određene sposobnosti, nivoa funkcionalnosti je po mnogo čemu sličan drugim vrstama gubitaka i praćen je procesom tugovanja. Tugovanje je kompleksan proces koji zahtijeva vrijeme i energiju. Uslovno se može razlikovati nekoliko faza, čiji sadržaji postepeno prelaze jedan u drugi uz povremeno preplitanje. Prva faza je faza šoka i nevjerice u kojoj je izražena nemogućnost da se shvati i emocionalno prihvati gubitak. Osoba automatski obavlja aktivnosti, da bi se odbranila od preplavljenosti i često negira gubitak. U slijedećoj fazi dominiraju ljutnja i intenzivna žudnja, prisutni su česti izljevi bijesa i plača, simptomi stresa kao i okrivljavanje sebe ili drugih. U slijedećoj fazi

dolazi do prihvatanja činjenice konačnosti gubitka, što može rezultirati dezorganizacijom i očajem, potišćenošću i pasivizacijom. Nakon ove faze dolazi do reorganizacije u kojoj se redefiniše novonastala situacija, grade nova očekivanja, obrasci mišljenja, osjećanja i ponašanja, prihvataju nove uloge i grade novi elementi identiteta koji se povezuju sa starom slikom o sebi.

Faktori adaptacije na invaliditet

Osobine ličnosti uključuju postignuti stepen zrelosti, načine prevladavanje stresa, toleranciju na frustraciju, motivaciju, životna iskustva, životni stil, filozofiju i perspektive. Važno je poznavanje sistema vrijednosti određene osobe, stavova te posebno odnosa prema invaliditetu.

Okolnosti u kojima je došlo do nastanka invaliditeta i doživljaj psihičkog stresa; okolnosti u kojima je došlo do povrede su značajne, jer je u ljudskoj prirodi da pokušaju naći smisao i eventualnu odgovornost za nastale događaje.

Npr., drugačije reakcije se mogu očekivati ukoliko je do povrede došlo kao posljedice spleta okolnosti, tuđom ili vlastitom krivicom. Intenzitet stresa prilikom nesreće se takođe može odraziti na reakcije osobe. Kod osoba koje su imale priliku da se pripreme na invalidnost, bilo da su bili izloženi dugotrajnom liječenju ili trpili jake bolove, ovaj period je dao mogućnosti da unaprijed prorade određena stanja, kao npr. proces tugoovanja. U slučajevima iznenadnog gubitka, kao prilikom nesreća ili u ratnim dejstvima, stres je znatno jači i u određenom periodu mogu biti prisutni simptomi posttraumatskog stresnog poremećaja.

Priroda i težina oštećenja; teža oštećenja u principu ostavljaju teže posljedice i adaptacija je zahtijevnija, u smislu težeg osposobljavanja i većeg oštećenja funkcionalnosti. Međutim adaptacija na lakša oštećenja može biti psihološki teža jer su moguće tendencije da se invaliditet negira. Takođe je značajno kakav je odnos prema oštećenom dijelu tijela, odnosno koliki značaj je imao u dotadašnjem životu pacijenta.

Starost osobe i nastanak invalidnosti imaju različitaj značaj u različitim životnim periodima i neodvojiv je od prirodnih razvojnih karakteristika i promjena

koje se događaju u njima. U adolescenciji koja je ionako bremenita emocionalnom nestabilnošću, mogućim krizama identiteta, dilemama i kad fizički izgled igra veoma značajnu ulogu, nastanak invalidnosti predstavlja novu strepnju za izgradnju budućnosti. U periodu zrelosti kad pojedinac već ima brojne radne, socijalne, porodične uloge i odgovornosti, invalidnost dovodi do potrebe za restrukturisanjem svih ovih uloga i zadataka i može dovesti do osjećaja neadekvatnosti. U starijoj dobi kad već dolazi do prirodnog opadanja sposobnosti, osjećaja suvišnosti i beskorisnosti, invalidnost i uz nju vezana smanjena samostalnost mogu predstavljati dodatan izvor problema i gubitak motivacije za oporavak.

Vrijeme proteklo od nastanka invaliditeta; u periodu neposredno po nastanku invalidnosti, izražene su snažnije emocionalne reakcije. Prisutna je neizvjesnost i strepnja oko ishoda situacije. Mnogima je potrebno da prestrukturiraju svoj odnos prema invalidnosti i prođu uobičajene faze koje prate gubitak. S vremenom u većini slučajeva dođe do adaptacije na gubitak. Nauče se novi načini funkcionisanja, obrasci ponašanja, restrukturiraju životna situacija i sl.

Sociopsihološki uslovi života predstavljaju najznačajnije faktore u adaptaciji na invaliditet; porodični, profesionalni i radni staus, socioekonomski uslovi života, podrška užeg i šireg društvenog okruženja i sl. mogu predstavljati problem ali i biti značajna podrška u

Peer pomagač

Peer pomagač je osoba koja je savladala strategije za rješavanje problema, koja se zalaže za sebe i za nezavisan život. Ono što je čini peer pomagačem je činjenica da svoje znanje i iskustvo dijeli sa drugim osobama u sličnoj situaciji. Pošto "peer podrška" na određeni način dopunjava usluge sistema, peer pomagači ne moraju da budu pomažućih profesija. Oni su osobe sa "teško zarađenom" mudrošću koja proizilazi iz iskustva. Peer pomagači često imaju značajnu ulogu u procesu reintegracije i ostvarivanja pripadajućih prava. Osobine peer pomagača su: komunikativnost, otvorenost, empatija, introspekcija i timski rad.

Peer pomagač stalno unapređuje svoje komunikacijske vještine, te znanja iz oblasti ostvarivanja prava lica sa invaliditetom.

Kada postoji želja za organizovanjem grupe uzajamne podrške i kada se ispune gore navedeni uslovi, potrebno je odvojiti vrijeme i organizovati grupu. Navodimo osnovne smjernice kada je u pitanju organizacija, ali i vođenje grupnog procesa.

Posebno pravilo se može ticati i pravila o diskreciji. Na nekim grupama uzajamne podrške svaka osoba naglas kaže da je saglasna da će sve što se kaže u toku grupe ostati „iza zatvorenih vrata“. Na nekim grupama se pripremi i jednostavan, veoma kratak letak koji učesnici potpišu.

adaptaciji i reintegraciji u svakodnevni život.

Mreže podrške licima sa invaliditetom

Koncept socijalne mreže je star koliko i priča o čovjeku. Ljudi su istovremeno dvostruko umreženi u svoje porodične odnose, ali je svaki član porodice istovremeno povezan i sa drugim vanporodičnim sistemima (škola, posao, hobi...).

Ono što je značajno za bilo koju mrežu/grupu kojoj pripadamo je da je ona potencijalni vid podrške. Koje su nam grupe podrške dostupne?

Porodica je značajan faktor oporavka i reintegracije. Povreda ili narušeno zdravstveno stanje kod jednog člana porodice odražava se na funkcionisanje cijele porodice. Stav porodice prema pojedincu sa invaliditetom je značajana i ne bi trebalo da bude pretjerano zaštitnički, niti odbacujući. Većina problema, odnosno neadekvatnih reakcija kako pojedinca tako i porodice nastaju kao posljedica neznanja i neiskustva sa invaliditetom. U današnjim uslovima, porodica je uključena u proces rehabilitacije i reintegracije i saraduje sa članovima rehabilitacionog tima. Razumijevanje stanja, objektivnih mogućnosti i potreba lica sa invaliditetom je osnov za uspostavljanje zdravog, prihvaćajućeg odnosa koji se razvija međusobnom saradnjom svih učesnika u procesu rehabilitacije.

Podrška organizacija državnog sistema se odvija unutar sistema zdravstvene i socijalne zaštite, te drugih organizacija u skladu sa aktuelnim potrebama ili situacijom. Često je u procesu ostvarivanja podrške ili prava lica sa invaliditetom potrebna saradnja između institucija. Lica sa invaliditetom se suočavaju sa brojnim preprekama u ostvarivanju svojih prava, počevši od različitih vidova arhitektonskih barijera u okruženju, do još uvijek prisutnih, barijera u socijalnim relacijama.

Članstvo u udruženjima i aktivnosti koje se u njima nude, mogu imati višestruke pozitivne efekte za lica sa invaliditetom. Kroz udruženja se organizovano bore za svoja prava, a ono što je za pojedinca vrlo značajno radi se i na jačanju samopouzdanja i samopoštovanja. U udruženjima su organizovane aktivnosti koje pojedincu omogućavaju kvalitetno provođenje slobodnog vremena, bavlje-

nje aktivnostima koje same po sebi predstavljaju zadovoljstvo, bilo da se radi o sportu, umjetničkim aktivnostima. Neka udruženja kroz pružanje materijalne pomoći stimulišu individualno bavljenje hobijima ili privrednim aktivnostima.

Sport lica sa invaliditetom podrazumijeva različite sportske aktivnosti osoba sa određenim oštećenjima u funkcionisanju. Prema obimu i intenzitetu opterećenja, te prema vremenu i mjestu održavanja aktivnosti su maksimalno prilagođene potrebama i interesima pojedinca. Odigravaju se u sredini koju pojedinac sam odabire, a pri tom se koristi prirodni interes svakog čovjeka da testira vlastite sposobnosti, te potreba za fizičkom aktivnošću. Ove aktivnosti, zahvaljujući svojim višestruko korisnim efektima (kineziološkim, psihosocijalnim, profesionalnim) predstavljaju i terapijsko sredstvo u medicinskoj i psihosocijalnoj rehabilitaciji i reintegraciji.

U našoj zajednici se uglavnom primjenjuju slijedeće vrste grupnog psihološkog rada: psihoterapijske, edukativne (obrađuju se različite društvene teme i stiču nove vještine) i kreativne- koriste i umjetničko izražavanje u postizanju ciljeva rada, najčešće sticanje uvida u svoje psihološke procese i emocionalnu ekspresiju.

Ponekad je potrebna podrška profesio-

nalaca u prepoznavanju postojećih snaga unutar grupe i njihovog povezivanja na što prirodniji način.

Kada su u pitanju mreže institucija i organizacija za pružanje pomoći, najvažnije je pitanje da li one odgovaraju potrebama lica sa invaliditetom. Upravo je snaga mreže u međusobnom usklađivanju i dopunjavanju kako bi svaka organizacija dala svoj maksimum. Saradnja predstavnika javnih zdravstvenih i drugih ustanova i predstavnika nevladinog sektora već neko vrijeme je poznata kao timska/intersektorska saradnja i primjenjuje se u službi podrške raznim grupama u stanju potrebe.

Intersektorska saradnja

Jedan od značajnijih preduslova za organizovanje uzajamne podrške („peer podrške“) u zajednici je razvijen model intersektorske saradnje.

Intersektorska saradnja predstavlja saradnju između različitih društvenih sektora, organizacija i profesija. Kako bi saradnja postojala u pravom smislu riječi, te organizacije/sektori moraju imati isti cilj, filozofiju (unapređenje mentalnog zdravlja), te poštenu podjelu područja rada, odnosno djelovanja.

Nekima će biti poznati drugi nazivi kao što su „peer podrška“, „podrška jed-

nakih jednakima“, „vršnjačka podrška“ i sl. jer je i kao pojam, a i kao usluga, bio nedovoljno poznat i korišten na našim prostorima. Suština uzajamne podrške je u razumijevanju i empatiji kroz razmjenu iskustava, te emocionalnih i socijalnih poteškoća.

U svijetu je poznata najviše kao “peer podrška” pa ćemo kroz te termine još jednom pojasniti specifičnost ovog vida usluga: „peer“ (engl. vršnjak) se odnosi na osobe koje dijele slične socijalne i demografske karakteristike (tako da postoje vršnjačke edukativne grupe za mlade o seksualno-reproduktivnom zdravlju; grupe žena žrtava nasilja, samohranih očeva; klubovi za lica treće životne dobi i dr.) „peer podrška“ – podrška kojom se izražava najdublje osjećanje empatije, ohrabrenje i pomoć koju, u ovom kontekstu, mogu pružiti samo osobe koje dijele slična iskustva.

Kao što i sam naziv kaže, uzajamna podrška predstavlja međusobnu podršku između dvije ili više osoba sa sličnim životnim iskustvima. Nakon dugog niza godina primjene ovog vida podrške osobama sa invaliditetom, izdvojio se upečatljiv i za naše prostore razumljiv naziv – uzajamna podrška.

Uzajamna podrška se primjenjuje spontano u svakodnevnoj komunikaciji kao prirodna tendencija ljudi da svojim iskustvom pomognu prijateljima, rodbini, poznanicima koji se suočavaju sa sličnim ili istim događajima ili doživljajima.

Organizovani vid uzajamne podrške je nadogradnja urođene potrebe i želje za podrškom i razumijevanjem u međuljudskim odnosima.

Vođenje grupe za uzajamnu podršku

Grupa za uzajamnu podršku treba biti mjesto gdje će se učesnici osjećati prijatno, poštovano i prihvaćeno u krugu osoba koje ga razumiju. Prije svega potrebno je da voditelj/ica grupe aktivno sluša svakog učesnika i na taj način pokazuje da je zainteresovan za ono što osoba govori, misli i osjeća. To podrazumijeva adekvatnu verbalnu i neverbalnu komunikaciju. Neverbalna komunikacija se odnosi na držanje tijela, geste, kontakt očima, izraz lica ili ton glasa. Naginjanje prema učesniku sa izrazom interesa i brige, održavanje kontakta

Pojmovi: stres, trauma, tugovanje

Stres je reakcija na određene životne događaje i situacije (stresore) koji zahtijevaju veliki napor za prilagođavanje. Stres može biti odgovor kako na neugodna, tako i na ugodna iskustva a ono što ih povezuje su naše reakcije. Dugotrajna izloženost stresu se održava na fizičko i psihičko stanje pojedinca. Na fizičkom planu se mogu javiti umor, glavobolje, vrtoglavice, poteškoće sa spavanjem, promjene apetita, želučane i probavne smetnje, bolovi u pojedinim dijelovima tijela, pojačane znojenje i pad imuniteta.

Osoba koja je pod stresom ima probleme i sa mišljenjem, poteškoće u prisjećanju i pamćenju, održavanju pažnje, donošenju odluka, prisutno je stalno razmišljanje o problemu kao i osjećanja nemoći beznađa, tuge, straha, manje vrijednosti ili potpuni gubitak osjećanja. Ovo se odražava i na ponašanje, osoba se povlači iz okoline ili postaje previše zavisna o drugim ljudima, razdražljiva, sniženog praga tolerancije na frustraciju, nije u mogućnosti da obavlja poslove, može doći i do zloupotrebe supstanci. Gubi se vjera u ljude i stvaraju pogrešna uopštavanja o drugim ljudima, sumnja u emotivne veze i sl.

Posebno težak oblik stresa je trauma, situacija u kojoj je osoba doživjela, svjedočila ili se suočila s događajem koji uključuje stvarnu ili prijetuću smrtnu opasnost ili tešku ozljedu, odnosno prijetnju fizičkom integritetu sebe i drugih. Osoba je osjećala snažan strah, bespomoćnost ili prestravljenost. Neke osobe nakon proživljenog traumatskog iskustva razviju posttraumatski stresni poremećaj koji se manifestuje kroz nekoliko grupa simptoma.

Simptomi nametanja uključuju ponavljanje nametljivih misli na događaj, uznemirujuće snove o događaju, iznenadno osjećanje kao da se događaj ponovno odvija (Flashback). Izloženost situacijama koje simbolizuju događaj ili podsjećaju na njega izazivaju snažnu uznemirenost kod pojedinca. Zbog intenziteta ove uznemirenosti osoba nastoji da izbjegne misli, osjećanja ili razgovore vezani za događaj kao i aktivnosti mjesta ili ljude vezane za događaj. Ponekad je prisutna nemogućnost prisjećanja svih dijelova događaja što spada u grupu simptoma izbjegavanja. Pored toga javljaju se i simptomi prenadraženosti koji se manifestuju kroz poteškoće sa zaspavanjem i spavanjem, razdražljivost, problemi koncentracije, uznemirenost, povećana budnost, presnažne reakcije na minimalne događaje, snažne psihološke reakcije na događaje koji simbolizuju ili podsjećaju na traumatski događaj, emocionalna tupost, socijalna izolacija.

Nakon traumatskih događaja većina ljudi iskusi ove simptome i oni uglavnom traju nekoliko sedmica, tada govoriemo o akutnom stresnom poremećaju, međutim ukoliko simptomi traju duže od mjeseca dana onda može biti u pitanju posttraumatski stresni poremećaj i potrebno je da se potraži stručna pomoć (psiholog, psihijatar).

očima, povremeno kimanje glavom kao znak odobravanja ili poticaja da nastavi priču djeluju pozitivno na učesnike. Voditelj/ica grupe treba pratiti i govor tijela ostalih učesnika, i njihove reakcije. Da bismo pokazali učesniku da slušamo ali i da bismo provjerili da li dobro razumijemo što govori koristimo ponavljanje, parafraziranje i reflektovanje i koristimo rečenice kojima diskretno potičemo učesnika da nastavi priču. Prije početka rada s grupom potrebno je da se voditelji i učesnici međusobno predstavljaju. Ukoliko se grupi pridruži novi član, voditelj treba da ga zamoli da se predstavi ostalim učesnicima. Da bi se na grupi

svi osjećali ugodno, potrebno je da se utvrde pravila rada koja trebaju biti definisana kroz opis poželjnih ponašanja.

Pravilo kruga – svi sjede u krugu što pokazuje da su svi ravnopravni i da imaju jednaku mogućnost da učestvuju u radu grupe

Pravilo “dalje” – razgovor uglavnom ide u krug da svaki učesnik ima priliku da govori kad na njega dođe red, međutim nekim učesnicima su određene teme teške i ne žele ili ne mogu pričati o njima, u tim slučajevima imaju pravoreći “dalje”.

Iz Priručnika za uzajamnu podršku za lica sa invaliditetom – UDAS

ZAPOŠLJAVANJE LICA SA INVALIDITETOM

Prilagoditi posao i radno mjesto

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica s invaliditetom uređuje se način i postupak ostvarivanja prava na profesionalnu rehabilitaciju, mjere i podsticaji za zapošljavanje, način finansiranja i druga pitanja od značaja. Lice s invaliditetom zapošljava se pod opštim ili posebnim uslovima. Zapošljavanje pod opštim uslovima je bez prilagođavanja poslova, odnosno radnog mjesta licu s invaliditetom. Zapošljavanje pod posebnim uslovima je uz prilagođavanje poslova, radnog mjesta i zapošljavanje u posebnim organizacijama za zapošljavanje. Pod prilagođavanjem poslova podrazumijeva se prilagođavanje radnog procesa i radnih zadataka. Pod prilagođavanjem radnog mjesta podrazumijeva se opremanje radnog mjesta, sredstava za rad, prostora i opreme, u skladu s mogućnostima i potrebama lica s invaliditetom. Poslodavac koji ima od 20 do 50 zaposlenih dužan je da zaposli najmanje jedno lice s invaliditetom, a koji ima više od 50 zaposlenih dužan je da zaposli najmanje 5% lica s invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih. Poslodavac koji zaposli lice s invaliditetom ima pravo na bespovratna sredstva za prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada. Povoljni kredit za kupovinu mašina, opreme i alata potrebnog za zapošljavanje lica s invaliditetom. Učešće u finansiranju troškova asistenta. Subvencije za zarade za lica s invaliditetom iznose: • 75% od isplaćene bruto zarade za cijeli period zapošljenosti, za poslodavca koji zaposli lice s najmanje 50% invaliditeta; • za poslodavca koji zaposli lice s invaliditetom manjim od 50%, subvencija iznosi: u prvoj godini 75%, u drugoj 60%, u trećoj i svakoj narednoj godini 50% od isplaćene bruto zarade. Ukoliko poslodavac ne zaposli određeni broj lica s invaliditetom, dužan je da uplati doprinos za profesio-

Razumljivi rezime zapošljavanje

Lice s invaliditetom ima pravo da se zaposli. Posao i radno mjesto može da mu se prilagodi. Može da mu se opremi radno mjesto, prostor, oprema i sredstva za rad, da se otklone barijere za pristup radnom mjestu. Lice s invaliditetom ima pravo na asistenta za rad. Lice s invaliditetom ima pravo da u Centru za informisanje i profesionalno savjetovanje (CIPS) dobije informacije o mogućnostima zapošljavanja, o upisu u srednje škole, o zanimanjima, procjenu interesovanja, sposobnosti i vještina.

nalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica s invaliditetom. Iz Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica s invaliditetom izdvajaju se sredstva za mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije za lica s invaliditetom, sufinansiranje posebnih organizacija za zapošljavanje, subvencije za zarade, finansiranje grant šema i novčane pomoći. Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica

s invaliditetom finansira projekte kroz grant šeme. To su mjere zapošljavanja: obrazovanje i osposobljavanje odraslih, osposobljavanje za rad kod poslodavca. Zatim, profesionalna rehabilitacija, prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada, nabavka opreme i materijala, otklanjanje barijera pristupu radnom mjestu. Profesionalna rehabilitacija ima cilj da se lice osposobi za rad, zadrži zaposlenje i napreduje u karijeri. Lice s invaliditetom u evidenciji Zavoda za zapošljavanje imaju prava: - na individualni plan zapošljavanja, - da učestvuju prioritetno u programima i mjerama zapošljavanja, - da učestvuju u programima profesionalne rehabilitacije, - na novčanu pomoć za vrijeme obrazovanja, osposobljavanja i profesionalne rehabilitacije u visini od 15% od prosječne mjesečne zarade, - na jednokratnu novčanu pomoć na ime putnih i troškova selidbe, ako zasnuju radni odnos na neodređeno vrijeme van mjesta prebivališta. Centri za informisanje i profesionalno savjetovanje (CIPS) 2 nalaze se u Zavodu za zapošljavanje. Pružaju informacije o mogućnostima zapošljavanja, informacije o upisu i obrazovnim programima srednje škole, o zanimanjima, profesionalno savjetovanje, procjenu interesovanja, sposobnosti i vještina.

Iz publikacije: Inkluzivni vodič za puno, dostojanstveno, zagarantovano učešće lica s invaliditetom u svakodnevnom životnim aktivnostima

Autor: Goran Bašić
(Mediji i osobe sa invaliditetom)

MEDIJSKI SADRŽAJI O PROBLEMIMA LICIMA SA INVALIDITETOM

Nesenzitivno izvještavanje

Mediji, pored toga što imaju zadatak da blagovremeno i objektivno obavještavaju građane o različitim događajima i pojavama, trebalo bi i da imaju širi društveni značaj kada je u pitanju javno dobro i ostvarivanje javnih politika zasnovanih na kulturi ljudskih prava. Sadržaji koje objavljuju, ali i način na koji izvještavaju o pitanjima koja su od značaja za društvenu stabilnost i ostvarivanje ljudskih prava trebalo bi da su oslobođeni senzacionalizma i komercijalizacije. Kritičko sagledavanje društvenih pojava, javnih politika koje ne daju rezultate takođe je jedna od poluga u borbi za ljudska prava. Medijski sadržaji zasnovani na činjenicama, provjerenim informacijama i dopunjeni izjavama ljudi na koje se taj sadržaj odnosi efikasan su kontrolni mehanizam javnih politika.

Mediji bi mogli da budu važan saveznik kako licima sa invaliditetom, tako i nosiocima javnih politika u vezi sa suzbijanjem predrasuda i diskriminacije i širenjem kulture ljudskih prava. Međutim, da bi mediji ostvarili takvu društvenu politiku i doprinosili javnom interesu potrebne su barem dvije stvari: prvo, da je medijska strategija, politika širenja kulture ljudskih prava dio ukupnog kulturno-prosvetnog prosvjećivanja i obrazovanja građana i drugo da je javni interes definisan u skladu sa postavljenim ciljevima.

Važno je pomenuti i to da novinari, zbog ličnih predrasuda i nedovoljno znanja o invalidnosti upadaju u zamke nesenzitivnog i nekorektnog izvještavanja, jer veoma često o svakodnevnom životu lica sa invaliditetom pišu sažaljivo i patetično ili pak preuveličavaju činjenice i s puno ushićenja opisuju njihov rad, život. Ne sumnjajući u dobru namjeru novinara da svojim medijskim izvještajem pomognu i skrenu pažnju na probleme, treba reći da to često rade pogrešno i bez punog efekta. Naime, sadržaji u kojima se podstiče sažaljenje prema licima sa invaliditetom i samilosti sugrađana bez invalidnosti ne samo da ne doprinose rešavanju životne situacije osoba.

Nacionalne organizacije koju zastupa, ukazuje na diskriminatorni odnos medija prema invalidnosti i licima sa

tjelesnim ili mentalnim oštećenjem, ali i na činjenicu da stvarnost ovih ljudi u mnogome zavisi od medijskih sadržaja i poruka koje javnost dobija. Umjesto da su saveznik u borbi protiv stereotipa i diskriminacije i među nosiocima promjene paradigme u kojoj različitost nije vrijednost, mediji često doprinose održavanju postojećeg stanja. Primera radi, činjenica da diskriminacija lica sa invaliditetom može biti višestruka, odnosno da se ona ne ispoljava nužno u odnosu na invalidnost, već i u odnosu na druga lična svojstva lica sa invaliditetom – pol, vjersku i nacionalnu pripadnost, socijalni status se u medijima ne pominje, a u strategijama borbe protiv diskriminacije ne definiše kao realan problem. Nedostaju i medijski sadržaji koji se bave institucionalnom diskriminacijom i problemom institucionalnog zapostavljanja invalidnosti i definisanja invalidnosti kao prepreke za društveno uključivanje, za razliku od pristupa

zasnovanog na strategiji ljudskih prava – prepreke nisu u invalidnosti nego u različitim vrstama barijera koje postoje u društvu i institucijama.

Većina medijskih sadržaja, informacija o osobama sa invaliditetom u medijima je zasnovana na pogrešnom vrednosnom pristupu (invalidnost kao bolest), opterećena kolektivnim i ličnim predrasudama i sadržajno nezanimljiva. Ovim sadržajima se formiraju stavovi, ubjeđenja prema licima sa invaliditetom i utiče na promjene javnih politika, ali su oni, zbog neodgovarajućih znanja autora, u osnovi diskriminacije i društvenog isključivanja lica sa invaliditetom. Pojedinačni naponi medija, urednika ili novinara samo djelimično doprinose prevazilaženju medijskih „neosjetljivosti“ i zabluda o licima sa invaliditetom.

Izvor: <http://ercbgd.org.rs/wp-content/uploads/pdf/biblioteka-etnos/mediji-i-osobe-sa-invaliditetom.pdf>

INKLUZIVNO I PRISTUPAČNO

Savjeti za pristupačne onlajn događaje

Imamo razne strategije da animiramo pažnju učesnika i da im prosljedimo informacije

Svi težimo ka tome da ostanemo u kontaktu sa kolegama, zaposlenima, prijateljima i rodbinom. Mnogi od nas se hvataju u koštac sa onlajn platformama, jer nam to daje osjećaj uključenosti, da smo dio društvenih zbivanja. U proteklih nekoliko mjeseci, više istraživanja je potvrdilo da lica s invaliditetom imaju pozitivna iskustva u radu na daljinu i uzimanju učešća u onlajn sastancima i događajima. Rad na daljinu smanjuje osjećaj izolacije. Lica s invaliditetom osjećaju da su uključeni i više angažovane u radnom okruženju. Lica s invaliditetom osjećaju se produktivnije u sredini u kojoj imaju sve što im

je potrebno za rad. Lako mogu da učestvuju na onlajn događajima, koje u realnom okruženju ne bi mogli da posjete.

Kako bi se održalo to stanje, onlajn događaji treba kontinuirano da budu inkluzivni i pristupačni za lica s invaliditetom. Učestvovala sam na mnogim sastancima i pročitala sam mnoštvo članaka o tome kako organizovati uspješan onlajn događaj ili sastanak, ali u mnogim slučajevima ne razmatraju se potrebe lica s invaliditetom. Rezultat toga je smanjenje učešća lica s invaliditetom, bilo da su to klijenti, zaposleni ili kandidati za posao. Ako je nešto pristupačno i inkluzivno za lica s invaliditetom, pristupačno

Obezbijedite titlove

Ako obezbijedite titlove, gluve osobe moći će da učestvuju na onlajn događaju koji organizujete. Postoji nekoliko načina da to uradite: servis TakeNote ili opcija titlovanja unutar PowerPointa.

je i inkluzivno za sve.

Kao organizatori onlajn događaja i treninga, nastojimo da aktivno uključimo što više učesnika. Imamo razne strategije da animiramo pažnju učesnika i da im prosljedimo informacije. Podstičemo (i ponekad insistiramo) da svi uključe kamere. I često zaboravljamo da se pristupačnost ne odnosi samo na fizičke aspekte.

Ovo se pokazuje posebno tačnim kad je riječ o digitalnim platformama. Moramo voditi računa o licima sa mentalnim invaliditetima. U tom slučaju, možda nije potrebno prilagođavanje na planu fizičke pristupačnosti, nego u samom pristupu i našim očekivanjima o tome kakva bi trebalo da bude interakcija sa učesnicima. Treba se pobrinuti da se učesnici osjećaju bezbjedno i prijatno da bi se upustili u interakciju.

Pitajte učesnike šta im je potrebno

Ovo se čini očiglednim, ali se često

zaboravlja. Učesnike možete pitati šta im je potrebno da bi mogli aktivno da prate događaj već u samom procesu prijavljivanja. Time pokazujete da ste proaktivni i da ćete uraditi sve što možete da događaj bude pristupačan. Isto pitanje možete postaviti na samom početku sesije, a ujedno ostavite otvorenu mogućnost da vam se učesnici obrate putem četa ili privatne poruke ako se tokom sesije pojavi potreba za prilagođavanjem određenog zadatka.

Da bi učesnici mogli da predvide šta im je pristupačno, a šta ne, dobro je da im prije susreta prosljedite koncept na kome su istaknuti glavni elementi predstojeće sesije. Ne morate do detalja objašnjavati sadržaj sastanka ili treninga, ali, što više informacija o onome što će se dešavati predočite, učesnici će lakše izlistati šta im je potrebno za neometan rad.

Ponudite alternativne načine uključivanja

Primila sam mnogo mejlova i podsetnika u kojima se insistira na tome da imam kameru da bih mogla da učestvujem na nekom onlajn događaju. Za mene to nije sporno. Prijatno mi je pred kamerom, lako stupam u interakciju i diskusiju. Za mnoge to nije slučaj, iz različitih razloga: Nepoznavanje digitalne opreme i manjak samopouzdanja. Nepoznavanje drugih učesnika na događaju. Anksioznost povodom teme.

Svakako treba razmotriti i temu o kojoj će biti riječi. Moja koleginica i ja vodile smo radionicu na temu podizanja svijesti o invalidnosti i mentalnom zdravlju. Naši treninzi su interaktivni, ali smo svjesne da teme o kojima diskutujemo jesu lične i da je možda nekim učesnicima teško da o tome govore. Iako ohrabrujemo učesnike da uključe kameru i mikrofone, znamo da mnogi to ne žele, pa nudimo različita alternativna rješenja, kako bi svi mogli da učestvuju, a da im pritom bude prijatno. Kad ponudite alternativnu mogućnost, kako sesija odmiče, sve više učesnika će uključiti kameru da bi se javili za riječ.

Insistiranje na uključenoj kameri i mikrofONU ujedno može predstavljati fizičku barijeru za neke učesnike. Poznajem nekoliko osoba koje otežano govore i ne osjećaju se prijatno u onlajn razgovorima. Ovo je posebno izraženo kada se

učesnici međusobno ne poznaju. Neko preferira da učestvuje putem četa, jer je to pouzdan način da prenese jasnu i preciznu poruku.

Mnogo je razloga što ljudima nije prijatno da stupe u interakciju putem kamere i mikrofona. Navela sam samo nekoliko primjera, a jasno je a ima više načina za aktivno učešće. Odgovornost je organizatora da podrži učesnike da se osjećaju prijatno da se uključe na način koji im najviše odgovara. Što ste otvoreniji za alternativne metode, učesnici

jem svaku sliku do detalja, da budem sigurna da svako od učesnika razumije to što ona predstavlja.

Učesnici mogu tražiti da im pošaljem prezentacije prije treninga, što je čest zahtjev lica oštećenog vida. Čitači ekrana se mogu koristiti za tumačenje sadržaja i slika na slajdovima ili za jednostavno uvećavanje teksta. Ako tu opciju ponudite učesnicima, time ćete podstaći njihovu aktivnost tokom sesije.

Isključite mikrofON kad ne govorite

Ovo se čini razumnim zahtevom, zar ne? Ako se u pozadini čuju djeca, već mašina radi ili ljudi razgovaraju u okolnim prostorijama, razumno je tražiti da učesnici isključe mikrofONE kako bi se smanjila pozadinska buka. Možda ćete biti u iskušenju da kažete učesnicima da dignu ruku – digitalno ili fizički – kad žele da govore. Takav zahtjev nehotično može stvoriti barijeru. Na primer, neko od učesnika iz bilo kog razloga nema pristup opciji za isključenje mikrofona. Bila sam na nekoliko događaja na kojima se to zahtijevalo, pod pretpostavkom da svi koristimo dugmiće na monitoru. Ako neko od učesnika nema pristup toj komandi, ne može da je nađe ili je ne vidi, ne može ispuniti taj zahtev.

Ranije sam pisala na temu zašto neka lica s invaliditetom ne žele da objelodane da imaju invaliditet. Tražeći od nekoga da isključi mikrofON dok ne govori, nehotično primoravate osobu da javno iznese neki od svojih specifičnih zahtjeva. Neki ljudi nisu upoznati sa platformom na kojoj se odvija sastanak, zbog čega se vrijeme neplanirano troši na objašnjavanje funkcija i komandi, umjesto na planirani sadržaj. Razumna alternativa je da tražite da se mikrofoni isključe, ako je moguće. Imajte na umu da, ako kao organizator isključite nečiji mikrofON, to može stvoriti barijeru u daljoj interakciji. Nekim učesnicima biće izazov da pristupe komandi, možda ne mogu da podignu ruku, niti da pišu na četu, što znači da ne mogu da učestvuju u sesiji.

će se osjećati prijatnije i samouverenije.

Podijelite ekran, slajdove i prezentacije

Kao trenerica, rukovodim se time da je najbolja praksa da glasno pročitam ono što je na ekranu. Bilo da je u pitanju onlajn sastanak ili predavanje uživo, svaki učesnik razumije sadržaj onoga što je prikazano na ekranu.

Ako je među učesnicima neko ko ima disleksiju ili oštećenje vida, niko ne mora o tome unaprijed da me obavijesti. Ovaj pristup ujedno me primorava da pažljivo kreiram sadržaj svakog slajda; ako ispišem hrpu informacija, čitaću zauvijek, a to učesnicima neće održati pažnju.

Trudim se da upotrebu slika svedem na minimum, posebno izbjegavam da koristim slike kao zamjenu za tekst. U onlajn okruženju, morala bih da opis-

Ne morate uvijek imati sve odgovore

Nije uvijek moguće, niti je neophodno da odmah imate sve odgovore. Ono što pravi razliku je spremnost da razmišljate izvan okvira i da izađete u susret individualnim potrebama učesnika. Nedavno sam učestvovala na onlajn treningu tokom kojeg mi je nekoliko aktivnosti bilo nepristupačno – nijesam mogla da završim zadatke po datim instrukcijama. Za neke od tih aktivnosti znala sam unaprijed, za neke sam saznala na licu mjesta. Treneri su kreirali atmosferu u kojoj sam se osjećala samopouzdana da tražim alternativne načine i svaki put smo pronašli način da aktivno učestvujem.

Izvor: <http://portaloinvalidnosti.net/2021/05/6-saveta-za-pristupacne-onlajn-dogadaje/>

Piše D. Mirković

Svako dijete je odraslo uz bajke koje su mu pričali roditelji, bake ili deke. No, u mjestu Potočani nadomak Prnjavora postoji majka koja je svom djetetu stvorila bajku.

Bajke su književna vrsta uglavnom namijenjena djeci u kojima su ličnosti i događaji izmišljeni, mjesto i vrijeme nisu određeni, radnja se može desiti bilo kad i bilo gdje. Najčešća tema bajki je borba dobra i zla, sukob dobrih i loših likova, ali jedinstvena ljepota bajke je to što na kraju uvijek pobjeđuje dobro.

Ova bajka je stvarna, ima svoje istinske događaje i likove.

Ime ove bajke je Ukijeva čokoladna bajka – životna priča, realistična, pozitivna, satkana od ljubavi, sreće i porodičnog zadovoljstva u kojoj žive tri brata, mama i tata. I ova bajka ima svog princa, svoju dobru vilu, svoje čarobnjake i vilenjake.

Uroš Živković, ili Uki, desetogodišnji mališan, ima jedan od najrjeđih sindroma na svijetu I trenutno je jedino dijete u Europi sa ovim sindromom, a to je de Grouchyjev sindrom, koji se kod Ukija manifestovao tako što dječak ima problema sa govorom i sluhom.

Kao bebi, srce mu je prestalo raditi čak 7 puta tokom jednog dana, ali ovaj mali borac je, uprkos prognozama doktora, pobijedio sve nevolje. Propuzao je s dvije godine, prohodao s više od tri, a sa četiri godine pronašao je način da u svoj svijet tišine uvede nešto što će dodatno povezati njega i njegovu majku Tanju.

Godinama se porodica borila da stidljivi Uki počne komunicirati, ali sve je išlo dosta teško do trenutka kada su otkrili jednu od najljepših čokoladnih bajki u Bosni i Hercegovini. Počeli su praviti kolače, praline i sve što možete samo da zamislite od čokolade a desetogodišnji Uki na ovaj način pokazuje osjećaje. Ukijeva mama Tanja je nedavno napisala i knjigu 'Ukijev kuvar'.

“Naša čokoladna bajka je nastala kao radna terapija za Ukija što je prvenstveno i danas, a nikada nisam ni pomislila da će prerasti u jednu od najljepših čokoladnih bajki. Uki nas podsjeća na jednog malog princa koji je došao iz bajke da uljepša naše živote, tako je 'bajka' i dobila ime”- izjavila je Ukijeva majka Tanja Živković za Udar.

Uki koji neizmjerljivo voli žuti maslačak

PRIČA O HRABROM DJEČAKU I NJEGOVOJ PORODICI

UKIJEVA ČOKOLADNA BAJKA

Uki i njegova družina na sebi svojstven način bore se protiv predrasuda, diskriminacije i segregacije, protiv mišljenja da su različitosti nešto neprihvatljivo i da ih treba staviti u drugi plan.

Uroš Živković

Tanja Živković

i leptire, nije manje vrijedan, on je samo malo drukčiji. Tanja kaže kako je preponosna što je mališan pronašao ovako divan način da kaže šta misli i osjeća.

“Kao majka bi poručila svim roditeljima da se ponose svojom djecom, jer su ona na ovaj svijet došla s razlogom. Moj Uroš je za mene dar od Boga i ponosna sam da što je baš mene izabrao za svoju majku”, ponosno ističe.

Uki i njegova družina na sebi svojstven način bore se protiv predrasuda, diskriminacije i segregacije, protiv mišljenja da su različitosti nešto neprihvatljivo i da ih treba staviti u drugi plan.

“Uki nema čarobne moći, niti čarobni štapić. On ima dušu djeteta i srce puno ljubavi kojima topi ledene predrasude i barijere na svom životnom putu. On nema posebne potrebe, nego potrebe kao i sva ostala djeca, a to je da bude voljen, da se igra, uči i upoznaje svijet oko sebe”, napominje ona.

Uki sada pohađa treći razred osnovne škole, a ide u Centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju Budućnost u Dervetni.

“Uki je lijepo prihvatio školicu i stvarno je srećan što je I najvažnije kod naše djece. Koristim svaku priliku da

pohvalim ovu ustanovu I njegovog učitelja Sašu koji sa ljubavlju radi svoj posao. Njihovi koraci su mali, ali su za nas najveći na svijetu. Uki ne čuje I ne govori, ali zato ima najsladši osmijeh na svijetu”- dodaje Tanja.

Majka Tanja svake godine organizuje nekoliko manifestacija ili radionica kako bi skrenula pažnju na Ukija, ali i na svu djecu svijeta koja imaju poteškoće u razvoju.

“Kao majka želim reći svim roditeljima da se ponose svojom djecom jer su ona na svijet došla s razlogom. Moj Uroš je za mene dar od Boga i ja sam ponosna što je bas mene izabrao za svoju majku”, rekla je Tanja, te dodala da je njena najveća podrška njen suprug. Stariji sin Miljan s ocem izrađuje replike pištolja i pušaka s mehanizmom od drveta, tako da je ova vesela i zanimljiva porodica skup kreativaca, ali i dragih ljudi velikog srca.

Izvor: <https://www.portal-udar.net/prica-o-hrabrom-djecaku-i-njegovoj-porodici-bajka-podrske/>

” Ime ove bajke je Ukijeva čokoladna bajka – životna priča, realistična, pozitivna, satkana od ljubavi, sreće i porodičnog zadovoljstva u kojoj žive tri brata, mama i tata. I ova bajka ima svog princa, svoju dobru vilu, svoje čarobnjake i vilenjake

PARAOLIMPIJSKI KOLAŽ DOGAĐAJA

Od ljubavi, treninga i jake volje **do uspjeha**

Golbalisti bronzani u Roštoku

Golbal reprezentacija Crne Gore osvojila je bronзанu medalju na međunarodnom golbal turniru Para Games u njemačkom Rostoku.

Nasi golbalisti su u mecu za treće mjesto bili bolji od domaćina, ekipe Hanze rezultatom 13-12. Prethodno su u polufinalu, po drugi put na turniru, poraženi od bivšeg evropskog šampiona reprezentacije Njemačke rezultatom 9-7.

Nasa reprezentacija u grupnom dijelu pretrpjela sva tri poraza, od reprezentacije Njemačke rezultatom 11-7, ekipe domaćina Hanze 15-14, kao i od reprezentacije Danske rezultatom 8-7, pa je u

nokaut fazu usla sa poslednjeg četvrtog mjesta.

Prvo mjesto je osvojila reprezentacija Njemačke koja je bila bolja od Danske rezultatom 6:4.

Ovo je bila poslednja provjera nasih golbalista pred nastup naseg golbal kluba Nisic na prvom turniru ovogodišnje Lige šampiona čiji je domaćin Prag od 20-22.maja.

Košarkaški klub „Paramont” vicešampion Balkanske lige

Košarkaski klub osoba sa invaliditetom „Paramont” iz Podgorice je kao vicešampion završio nastup u prvoj sezoni Balkanske lige kosarkasa u kolicima.

Na završnom turniru u Sofiji, Paramont je u direktnom mecu za drugo

mjesto posle preokreta pobijedio Klub kosarke u kolicima „Nais” iz Nisa rezultatom 47-52 (13:9,18:13,10:14,06:16).

Paramont je u Sofiji porazen u ostala dva meca ,od ekipa docmacina BKHU Levski koji je zabiljezio prvu pobjedu rezultatom 58-43 kao i od novog sampiona ,ekipe KKK „Bijeljina” rezultatom 74-40, koja je ligu završila sa maksimalnih 9 pobjeda.

Clan KKOSI Paramont Nikola Misurovic je najbolji strijelac lige i clan najbolje petorke uz Drazena Duvnjaka,Strahinju Rosunjasa i Edisa Imsirovica iz Bijeljine i Martina Ivanova iz Levskog.

Imsirovic je MVP lige.

Tabela poslije 4 odigrana turnira i 9 kola;

1. KKK Bijeljina.....9-0
2. KKOSI Paramont4-5
3. KKK Nais3-6
4. BKHU Levski.....2-7

KK OSI „Paramont ce vec narednog vikenda 14-15 maja nastupiti na završnom turniru NLB lige u Ljubljani u kojoj nastupa sa ekipama Ljubljane, Zagreba, Zadra i Crvene Zvezde.

Sjajni atleticari u Jezolu

Para atletska reprezentacija Crne Gore je imala uspješan nastup na Grad prix mitingu u Jezolu, Italija. Osvojeno je jedno prvo, dva druga i dva treća mjesta uz četiri lična rekordna. Veljko Čegar ,trener reprezentacije: „ Oborena su četiri lična rekorda, Radmilo Baranin u bacanju kugle je pobjedio uz lični rekord od

9.16 metara u klasi F 34.Gojković Danilo je bacio 20.76 metara u disciplini bacanja koplja u klasi F34 uz novi lični rekord. U istoj disciplini Baranin je zauzeo treće mjesto rezultatom 20.52 metara. Debitanti, braća Vlado i Marko Terić su u disciplini bacanja kugle F 40 ostavili svoje najbolje rezultate. Marko je zauzeo drugo mjesto sa rezultatom 6.59 metara, dok Vlado rezultatom 5.70 metara zauzima treće mjesto.Veoma sam zadovoljan rezultatima i plasmanima paraatletičara u Jezolu.”

Na mitingu u Jezolu su i potvrđene kategorije F 40 za braću Terić, dok su Baranin i Gojković u redovnoj reklasifikaciji potvrdili kategoriju F 34.

Naše para atletičare 19.maja očekuje tradicionalni bacački miting Trofej Podgorice a sezonu će nastaviti nastupom na Grand prix mitingu u Parizu od 09-11 juna,kao i na Serbia Open u Kruševcu od 18-19 juna.

Radović bolji od Bakića u crnogorskom derbiju u Francuskoj

Paraolimpijac Filip Radović je u crnogorskom finalu protiv Luke Bakica osvojio zlatnu medalju na „French Para Open 2022” turniru koeficijenta 40, koji se održava nadomak Pariza u Voisin de Bretonneux.

Filip Radović je u finalu kategorije 10 bio bolji rezultatom 3-0(11-3,11-7,11-5).

Danas je Radovic u polufinalu bio bolji od devetog igraca svijeta,Spanca Hoze Manuel Rejesa 3-1 setovima (11-7,10-12,13-11,11-3) ,dok je Luka Bakic nakon preokreta bio bolji u cetvrtfinalu od Ita-

lijana Lorenca Kordue 3-2(11-2,9-11,7-11,11-3,11-9) i u polufinalu od prvog nosioca ,treceg igraca svijeta,paraolimpijskog vicesampiona iz Tokija, ,Francuza Matea Bohasa 3-2(2-11,7-11,11-5,11-8,11-8).

Juce je Radovic u grupi 2 zauzeo prvo mjesto i kao drugi nosilac izbio direktno plasman u polufinale sa tri maksimalne pobjede .ON je u prvom kolu pobijedio Čileanca Ečavaguren Farias Manuel Felipea rezultatom 11-4, 13-11, 11-5, dok je u drugom kolu bio uspješniji od italijana Lorenca Kordue rezultatom 11-9, 11-5, 11-8. U trećem kolu Filip Radović je bio bolji od Matea Skuta iz Luksemburga rezultatom 11-3,11-7,11-7.

Luka Bakić je u grupi 3,takođe sa tri maksimalne pobjede bio prvoplasirani tako što je u prvom kolu pobijedio predstavnika Tajlanda Kankgam Patika rezultatom 11-3, 11-7, 11-5, dok je u drugom kolu bio bolji od čuvenog španca Manuela Ruiz Reyesa rezultatom 11-9, 11-4, 12-10. U trećem kolu grupne faze Luka Bakić je bio ubjedljiv protiv Luksemburgžanina Filipa Heina rezultatom 11-4,11-1,11-2.

Nikolae Lupulesku,trener reprezentacije:svaka cast momcima.Radovic je posle povrede,jako stabilno kvalitetno odigrao turnir.Luka Bakic je pokazao jak kvalitet i psiholoski napredak ,posebno u mecu protiv srebrnog iz Tokija ,Francuza Bohasa.

Ovo je odlicna uvertira pred jedan od najjacih turnira koji nas vec iduce nedelje ocekuje u Laskom.Cilj se zna,plasman Radovica i Bakuca na Svjetsko prvenstvo koje je pocetkom novembra u spanskoj Granadi.

Uspješno odrađeni klasifikacioni i reklasifikacioni pregledi u Italiji

Crnogorski para atletičari su uspješno prošli klasifikacione i reklasifikacione preglede na Gran Prix mitingu u italijanskom Jezolu, i sutra i preksutra ih očekuju nastupi.Debitanti braća Marko i Vlado Terić su klasifikovani u kategoriji F 40 (osobe niskog rasta) i sutra će nastupiti u disciplini bacanje kugle.Sjutra će kuglu iz specijalizovane stolice bacati i Radmilo Baranin koji je reklasifikovan u kategoriju F 34 . Za nedelju je planiran nastup Danila Gojkovića u bacanju ko-

plja iz stolice koji je takođe dobio katze-goriju F 34 ,a koplje će bacati i Radmilo Baranin.

Ekipu u Italiji predvodi trener reprezentacije Crne Gore Veljko Čegar.

„Paramont” na završnom turniru Balkanske lige u Sofiji

Košarkaški klub osoba sa invaliditetom „Paramont” iz Podgorice, biće učesnik završnog turnira Balkanske lige košarke u kolicima koje će se sutra i preksutra (7-8.05.2022godine) održati u Sofiji,Bugarskoj.U finalu Balkanske lige sezone 2021/2022 godine pored našeg košarkaškog kluba osoba sa invaliditetom „Paramont” nastupiće još i klub košarke u kolicima „Nais” iz Niša, klub košarke u kolicima „Bjeljina” iz Bjeljine, i košarkaški klub osoba sa invaliditetom „Levski” iz Sofije koji će biti domaćin ovogodišnje završnice turnira.

U Univerzitetskoj sali „Čipčenski prohod u Sofiji za 07.i 08.maj su po programu predviđene po dvije utakmice.

Košarkaški klub osoba sa invaliditetom „Paramont” će se sutra 07.maja u 10h sastati sa klubom košarke u kolicima „ Nais” iz Niša ,dok će u večernjim časovima od 19h igrati sa košarkaškim klubom „Levski”.U nedelju 08.maja naš klub će odigrati i poslednju utakmicu u finalnoj seriji Balkanske lige sa klubom košarke u kolicima „Bijeljina”.Uoči završnog turnira Košarkaški klub osoba sa invaliditetom „Paramont se nalazi na

drugoj poziciji sa 3 pobjede i 3 poraza i boljom koš razlikom od Nišlija, dok je na začelju Levski bez pobjede.Ovogodišnji pobjednik lige je Klub košarke u kolicima „Bijeljina” koja uoči završnog turnira ima maksimalan učinak od 6 pobjeda.

Nastup košarkaškog kluba osoba sa invaliditetom „Paramont ” se finansira iz programa POKCG podržanog od Ministarstva sporta i mladih Crne Gore.

Golbal reprezentacija Crne Gore na Para Games turniru u Njemačkoj

Golbal reprezentacija Crne Gore će od danas 6.maja do 9. maja 2022. godine nastupiti na međunarodnom turniru Para Games u njemačkom Roštoku.

Turnir je u organizaciji Rostocker Golballclub Hansa e.V. a pored domaćina i naše reprezentacije, učestvovalaće još i reprezentacije Njemačke i Danske. Ovo će biti druga važna provjera za našu reprezentaciju u ovoj godini i prilika za što kvalitetnije uigravanje i pripremu za prvo kolo Lige šampiona, koje se održava u Pragu od 20. - 22. maja 2022. godine

Ekipa će u Njemačkoj nastupiti u sastavu Miloš Ranitović ,Mirnes Ramović,Nikola i Marko Nikolić, Goran Ma-

canović a predvodiće ih trener Nikola Čurović.

Nastup golbal reprezentacije Crne Gore se finansira iz programa POKCG podržanog od Ministarstva sporta i mladih Crne Gore.

Napomena: Na slici su igrači Nikola Nikolić i Mirnes Ramović.

Sjajan start za Radovića i Bakića na French Open-u

Paraolimpijci Filip Radović i Luka Bakić plasirali su se u polufinale odnosno četvrtfinale „French Para Open 2022” turnira koeficijenta 40, koji se održava nadomak Pariza u Voisin de Bretonne-uxu.

Filip Radović je u grupi 2 zauzeo prvo mjesto i kao drugi nosilac izbio direktno plasman u polufinale sa tri maksimalne pobjede cime je vec obezbijedio bronzanu medalju.ON je u prvom kolu pobijedio Čileanca Ečavaguren Farias Manuel Felipea rezultatom 11-4, 13-11, 11-5 , dok je u drugom kolu bio uspješniji od italijana Lorenca Kordue rezultatom 11-9, 11-5, 11-8. U trećem kolu Filip Radović je bio bolji od Matea Skuta iz Luksemburga rezultatom 11-3,11-7,11-7.

Luka Bakić je u grupi 3,takođe sa tri maksimalne pobjede bio prvoplasirani tako što je u prvom kolu pobijedio predstavnika Tajlanda Kankgam Patika rezultatom 11-3, 11-7, 11-5, dok je u drugom kolu bio bolji od čuvenog španca Manuela Ruiz Reyesa rezultatom 11-9, 11-4, 12-10. U trećem kolu grupne faze Luka Bakić je bio ubjedljiv protiv Luk-

semburgžanina Filipa Heina rezultatom 11-4,11-1,11-2.

On će kao četvrti nosilac morati do medalje kroz četvrtfinale gdje ga očekuje duel sa Italijanom Lorencom Korduom.

Mečevi četvrtfinala su sutra od 09:40 h ,dok su polufinalni mečevi planirani za 14:30h.

Turnir u Francuskoj je koeficijenta 40 i prvi je turnir u 2022.godini za naše stonotenisere.

Stonotenisku reprezentaciju Crne Gore u Francuskoj predvodi trener Nikolae Lupulesku.

Uspješan vikend za plivače u Zadru

Mladi crnogorski plivaci su imali veoma uspješan nasup na međunarodnom Otvorenom para plivačkom prvenstvu "Zadar 2022".

Andrija Djurovic, član plivačkog kluba OSI "Talas" iz Budve osvojio je 4 zlatne medalje u kategoriji S9 u disciplinama 50m slobodno ,prsno,leđno i delfin ,sto mu je donijelo i tri zlata i jedno srebro u generalnom plasmanu spojenih kategorija.

Iskra Dedivanovic, članica podgoričkog plivačkog kluba OSI "Mako" je također u kategoriji S9 bila zlatna na 50m leđno,dok je osvojila 2 bronzne na 50m kraul i prsno.Njen klupski drug Miljan Loncar je u kategoriji S10 osvojio 2 zlatne medalje u disciplinama 50m kraul i 50m leđno.

Nase takmicare su predvodili trener Bosko Radulovic i Admir Hadzibegovic.

U Zadru su nastupili plivaci iz 5 zemalja: Austrije, Bosne i Hercegovine, Slovenije, Crna Gore i domacina Hrvatske.Nastupilo je preko 100 plivača iz 15 klubova.

Organizator je bio Hrvatski paraplivacki savez.

Para plivačka reprezentacija na mitingu u Zadru

Članovi plivačkog kluba osoba sa invaliditetom „Mako“ iz Podgorice Iskra dedivanović i Miljan Lončar i član plivačkog kluba osoba sa invaliditetom „Talas“ iz Budve Andrija Đurović nastupiće ovog vikenda na 6.Otvorenom regionalnom prvenstvu u paraplivanju u Zadru.

Otvorila sezonu

Maja Rajković: „Zadovoljna sam kako sam otvorila sezonu. Ovo je rezultat bolji čak i od onog sa kojim sam prošle godine osvojila bronzanu medalju na Evropskom prvenstvu u poljskom Bidgošću.“

Odličan je bio i Miloš Spaić koji je u konkurenciji 14 takmičara spojenih kategorija F 11-12-36-38-40-46 sa novim ličnim rekordom na paraolimpijskim takmičenjima , osvojio četvrto mjesto bacivši kuglu 11,19 m.

Sezonu je dobro otvorila i paraolimpijka Marijana Goranović koja je u bacanju kugle kategorija F 20-37-40-41 hicem 6, 62m osvojila takođe četvrto mjesto.

Danilo Gojković je u disciplini bacanja koplja kategorija F 33-34-54-57 sa hicem 19, 46 m osvojio peto mjesto.

U Zadru će Iskra Dedivanović u kategoriji S9 takmičiti u disciplinama 100 m slobodnim stilom, 50 m leđno i prsno, Andrija Đurović u kategoriji S9 plivaće 50m slobodnim stilom, leđnim stilom, prsno i delfin, dok će Miljan Lončar plivati 50 m slobodnim stilom i leđnim stilom u kategoriji S10.

Plivače će u Hrvatsku predvoditi trener Boško Radulović i Admir Hadžibegović.

Organizator 6.Otvorenog regionalnog prvenstva u paraplivanju u Zadru je plivački klub osoba sa invaliditeom „Zadar“.

Uspješan nastup para atletičara u Puli

Maja Rajković je osvojila srebrnu medalju na međunarodnom sankcionisanom para atletsko mitingu CRO Open 2022 u Puli.

Ona je u disciplini bacanje koplja spojenih kategorija F 33-34-54-56 u posljednjoj seriji bacila odličnih 12,78m. Prvo mjesto osvojila je čehinja Miroslava Obrova dok je bronzana bila domaća takmičarka Ani Jelenić.

Izvor: <https://www.pokcg.org/index.php/novosti>

Miting u Puli

Veljko Čegar: „Zadovoljan sam nastupom naših takmičarq na otvaranju sezone. Jako su dobro odradili i mini pripreme u Medulinu, koje su prethodile takmičenju u Puli. Nastavljamo dobar kontinuitet takmičenja koja nas očekuju inkluzivnim nastupima na mitinzima Atletskog saveza Crne Gore u Draževini i Baru 30.aprila i 01.maja , zatim nas očekuje veliki Grand Prix miting u italijanskom Jessolu od 02-09.maja kada će dio takmičara odraditi i obavezne klasifikacione i reklasifikacione preglede.“ Miting u Puli je okupio 117 takmičara iz 8 država koji su se takmičili u 214 disciplina. Tradicionalno dobar domaćin je bio Hrvatski atletski savez osoba sa invaliditetom uz pokroviteljstvo Hrvatskog paraolimpijskog komiteta.

MINISTARSTVO
PRAVDE, LJUDSKIH I
MANJINSKIH PRAVA

